ОЛЕКСА ВЛИЗЬКО

BERLIN

ПОЇЗДИ ЙДУТЬ НА БЕРЛІН

BERLIN

IE ZÜGE GEHEN NAGH BERLIN

BERLIN

«ЛІТЕРАТУРА Й МИСТЕЦТВО»

ОЛЕКСА ВЛИЗЬКО

ПОЇЗДИ ЙДУТЬ НА БЕРЛІН

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
„ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО“
Харків 1931 Київ

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літопису Українського Друку“, „Картковому репертуарі“ та інших покажчиках Української Книжкової Палати.

Зам. № 1659.

Київський Міськліт № 2567. Тираж 5000. 3 др. арк. Ост. 364. Б 6

ДОН-МЕРЗАВЕЦ: Мы! Иностранцы, неопытные путешественники! Давно уже, при выезде из нашей родной Гишпании, мы потеряли компас и потому нечаянно заехали на север. Кроме того, разбойники украли у нас катафалок, и с тех пор мы вотще стараемся укрыться от палящих лучей солнца, от которых очень загорели.

Козьма Прутков, „*Любовь и Силин*“.

ІСТОРІЯ ЗАКОРДОННОГО ПАШПОРТУ

Теперішні українці, ратифіковані в своїх національних правах окремою текою з радянської конституції, зокрема ті, що живуть у Києві, — могли б бути надзвичайно горді зі своїх давніх і середніх предків, які стояли на першому місці по вмінню розтринькувати закордонну валюту, незалежно від того, чи була в кожному випадку присутність закордонного пашпорту.

Бо ще в кінці VII віку араби, купці з Мекки, — міста Магомета,—добрі сини всемогутнього аллаха, — благословіння його над моєю головою, — і вірні слуги тричі мудрого халіфа Абдоль-Малика називали торговельним центром, — в країні дніпровських слов'ян — місто Кухбу, — на те воля Єдиного, бо мова йде про Київ, коли висловлюватися по-людському, о, аллах!

Власне з цього ще нічого особливого, щоб мати підставу для обвинувачувань, якби один арабський письменник, — сучасник найбільшого арабського вільнодумного поета, Абуль-Алю Моарійського, та нещасного халіфа Кадира, — його втішать гурії в садах пророка, — не сказав про

Кухбу, тобто про Київ, що він — „найближче місто русів для мусулман, — місце благодаті й перебування царів“.

А другий арабський авантурник-мандрівник писав трохи раніше, — у 860-му році, в передостанньому році орудування сумирного державним глуздом халіфа Мотавакіля,—що слов'янські купці навіть іноді привозять свої товари на верблюдах у столицю Арабської імперії Багдад, де й продають їх, балакаючи з правовірними фиґи-миґовою мовою, з кореня якої виросла згодом мова Цобів-Цабів.

Але й це ще для наших предків не гріх.

Головне в тім, що, як мудро зазначив арабський письменник Ібн-Хаукал, — „руси постійно торгують з хозаром та румом“, тобто, з Римом, Візантією.

А хіба ж не відомо, що торгуючи з культурними, освіченими народами, — одним з яких були римляни, — слов'яни мусіли, як тепер наш імпорт, вживати чужоземної валюти, — „арабчиків“, або грецьких „злотниць“.

Бо коли з некультурними народами можна було вести мінову торгівлю, то з народами культурними слов'яни київської вдачі мусіли розплачуватися за всі закордонні втіхи щойно здобутими щирими умейдайськими та абасудськими диргеймами, — грошима ісляму, о, аллах!

І в державній скарбниці великого князя київського від того залишалася самісінька дуля в перспективі.

Тоді брала князя ясновельможного велика лють, і жмакав князь своїх хлопів робітних та лохву небагату, — до сьомого поту рукою мужньою правицею, та ба, — не жадала та лохва, з хлопами робітними, обох княжих рук разом, і від того в серцях була смута й у землях княжих — негаразд.

Взагалі земля з давніх-давен горіла навколо чужоземної валюти та закордонних пашпортів.

Отже, перша й найголовніша річ, яка має свідчити істе кожної людини на цій пунктуальній планиді, що покликає ся землею, — є пашпорт.

Не було ще такої людини, що вона могла б з відвагою сповістити про відсутність у неї пашпорту.

Виховання, честь, виразна індивідуальність, освіта, соціяльний стан, хто були ваші батьки, якого року ви народилися, член якої профспілки, чи були під судом і коли ні, то чому, скільки ви заробляєте й таке інше, — все це не має жодного значіння, коли ви не маєте про це відповідної посвідки, з печаткою й підписом будь-якого секретаря.

Буває навпаки, коли ви куркулячий син, а голову своєї сільради споїли до білого слона добрим перваком, то ви одержуєте посвідку, що ви незаможник, їдете до Києва, вступаєте до Художнього інституту і щасливо навчаєтесь викомарювати ідеолоґічно витримані речі. При цьому, коли ви — „вона“, а не „він“, то вельмишановний товариш Бойчук, духовний син вельмишановного

товариша митрополита Шептицького, намалює з вас партрета незаможниці.

Все буде гаразд!

Одно лихо, що нікому в голову не спаде, — звідки то на незаможниці взялися такі речі, як біла свитка, прегарна плахта та червоні сап'янові чобітки.

Ну, та це дрібниця!

Головне посвідка!

Та сама посвідка, що є продуктом протекції і що з нею вперто бореться через РСІ — радянська влада!

Проти інших посвідок автор нічого не має!

Історія свідчить, що імператорам, які через свій гонор відмовились принижувати свою вельможність холопськими писаними пашпортами, — життя доходило особливої скрути: вони не мали змоги поїхати за кордон.

Зрідка одержували листи-запрошення в гості від своїх друзів імператорів. Ці листи правили їм за пашпорт з чужоземною візою.

Але, як уже зазначено вище, — це було зрідка.

Річ у тім, що імператори не могли, аж ніяк, жити між собою в постійній згоді. Вони мусіли час від часу оголошувати війни, що згодом входили в історію держави, як явища великої ваги для цілого людства.

Маємо першу історію війни на Україні, — „Слово о полку Ігоревім",

Її не відбулося б, коли б Ігорю не спало бажання поїхати за кордон.

Нехай і так, — на ті часи обрії не були такими широкими, як тепер.

Для Ігоря закордоном була Тьмутаракань на березі Озівського моря. Тьмутаракань по-грецьки звалася Таматорхою, з чим я не погодився б у жодному разі. Для моєї русинської душі Тьмутаракань звучить рідно, краще ніж Таматорха або Фанагорія, бо я дивлюся в корінь і бачу там натяки на кузьку та її маму, які безповоротно ввійшли в історію російської архітектури, як один з її додатків, що тепер по-українському зветься тарганом.

Продовжую.

Час від часу імператори мусіли оголошувати війни.

Бо коли б вони весь час жили в згоді, — люди не відчували б своєї національности, почали б брататися й, щонайменше, — відчули б, що їм потрібно на світі не двадцять, не десять імператорів, а лише один, що ні к бісу не годилося б, бо куди ж тоді було б подіти тисячі імператорських родичів, які в жодному разі не можуть бути всі вкупі, бо різали б один одного, а це не годиться, — хай краще ріжуться холопи.

Взагалі, ця справа, — невикрутний тупик, що вже видко на авторові, бо він заплутався в своїй теорії, як Ніцше у вічному круговороті.

Знову таки й з війнами вся справа в закордонному пашпорті.

Приватному капіталові при гегемонії буржуазій потрібен легкий ринок збуту за кордоном і, значить, відповідна віза на пашпорти, з чим не погоджується закордонний капітал, бо прагне того ж самого й собі, пожерши з ріжками й ніжками власний ринок.

Тоді „наш“ капітал, через особу імператора та його міністрів, оголошує війну за святі права народів, за честь батьківщини, за віру, за царя, але по суті, — підкреслюю, — за закордонний пашпорт.

Власне, ні! —

— Закордонний пашпорт, чи, краще, — потреба в ньому, — сама собою відпадає, як тільки при вдачі загарбується та земля, на в'їзд до якої була потрібна віза. Хоча, одночасно ця земля перестає бути закордоном і туди великосвітські люди з принципів доброго тону вже не поїдуть, але людей поміркованих, цебто капіталістів, то не має обходити. — Війну закінчено, напоєно кров'ю землю, честь закордонного пашпорту збережено й тепер черга лише за гробаками державної слави.

— Хай вилазять і живляться, — Нестори Літописці, Карамзіни, Іловайські!

Я знаю тільки одного царя, який поїхав за кордон з писаним пашпортом.

Це був Петро І, що спокушений в молоді роки своїм, — „для математики, фортифікації, токарного майстерства та вогнів артифіціяльних“ — вчителем Францем Тимерманом, приєднав себе

інкогніто вольонтером до свого посольства, яке послав за кордон здобувати спільників проти „басурманів“.

9 березня 1697 року він вирушив з Москви, щоб ближче ознайомитися з корабельним будівництвом та здивувати Европу своїм дикунством, відвідати Відень, королів англійського та данського, найсвятішого папу, голяндські штати, курфюрста бранденбурзького та Венецію, а також, щоб наробити з прегарними міщаночками Саардаму деяких справ з обмеженою відповідальністю. Для цього він виготував собі липового пашпорта на ім'я київського художника Михайлова й цим зробив послугу українському малярству, за яку йому можна пробачити полтавський погром над „малоросійськими“ медяниками та Галями.

Проте розгрому Івана Степановича Мазепи ми йому простити не можемо, бо це був найкращий наш гетьман, про що свідчить і те, що султан турецький відмовився видати його після втечі з-під Полтави послу Петра І Толстому навіть за 300 тисяч єфімків.

Після поїздки Петра І із згаданим пашпортом за кордон, він повернувся, захоплений баченим, і негайно взявся за стрижку боярських борід та безпросипне пияцтво.

Так він сприймав европейську культуру, але користи з того, як з козла молока.

Звідси й починається історія закордонних командировок.

Кликали болярина до царя:

— З високої царевої нашої милости, засилаємо ми тебе, Аркашко, в землі німецькі, даби вуму повчитися й усілякої прикметної користи собі видобути, — від того мусить при державі нашій бути знатне процвітання, сіреч культура. А потому грамоту нашу тобі на цю оказію бери, а бороду не забарюючись стрижи й каптан одягни німецький, бо не гоже ту в хламидах довгополих ходити, від того великий сором і сміх на людях. А волі моєї паче мого жадання не вчиниш, велю на дворі пруттям вибити, щоби другим був страх і наука...

Павло І був іншого погляду на закордонні поїздки. — Щоб оборонити громаду від шкідливих революційних ідей, він заборонив для молоді їздити за кордон.

Микола І їздити не забороняв, але зробив обов'язковим навчання молоді дома, оскільки в европейських школах „навчають вольтеріянства й батькам своїм неповаги".

Запорожці їздили в Сараґоссу, столицю Араґонії, де з правого берега плювали в річку Ебро, міркували про те, чи зручно в'їздити до міста волами через вісім міських брам, чухали поперека перед цитаделею, — резиденцією мавританських та християнських королів і диву давалися з присутньої там святої інквізиції, яка їм не свербіла.

Відвідали 12 жіночих і 28 чоловічих манастирів, а в Каза-де-Мізерікордія, — будинок милосердя для бідних, — пожертвували в простоті кілька пар дорогих оксамитових онуч.

В соборі Сан-Сальвадор, не добравши ладу в статуях католицьких святих, — помилково молилися перед пам'ятником над гробницею Петра Арбеуса, а в соборі Вірґен-дель-Піляр цілували срібного стовпа під статуєю богородиці, після чого сараґосці довго вагалися шанувати свою мадонну, бо весь стовп пропахнув стоградусною українською сивухою.

Під восьмикутньою Торре Нуева, — Новою Баштою, що падає так само, як і Пізанська, — сідали їсти ковбасу з часником і злегенька покалякували, оглядаючи прохожих синьйорит:

— Остапе! А як ти думаєш, воно на нас не завалиться?

— Еге ж!

— А що, як завалиться?

— Атож!

— Так ти думаєш, — завалиться?

— Умгу!

— Ну, бо з ним, а я трохи посплю!..

Мандрівники лягали й хропіли, поки великий годинник - дзвін вагою на 250 центнерів не бив з башти над їхньою головою.

Тоді прокидалися й перевдягали онучі.

При цій подорожі запорожців до Сараґосси їм за закордонний пашпорт правили: корогва, чуб, матня, довгі вуса, часто вживане слово „цоб-цабе", та гопак, за якими ознаками, — на думку деяких російських письменників — можна

всюди, без ніякого пашпорту, пізнати „справжнього хохла“.

Пашпортна система в Росії особливого успіху набула за Миколи II.

Євреї мали спеціяльний пашпорт, де була точно визначена їхня „смуга осілости“, за яку вони не мали права виїздити. Єврейська дівчина, яка бажала вчитися у столиці, здобувала собі жовтий пашпорт, хоча ніколи фльондрою не була й не мала наміру бути. Євреї-студенти, живучи за смугою осілости, мусіли приписуватися за льокаїв до якоїсь буржуазної сім'ї, — це було дозволено по всій країні.

Льокаєм єврею можна було бути де завгодно.

Єврейський поет Фруг, щоб жити в Петербурзі,—теж мусів не обминути подібної приписки. Звичайно були росіяни друзі, при яких можна було числитися за льокая номінально, але в пашпорті „еврей“ і „льокай“ стояли рядом, як слова рівного значіння.

А здебільшого печаткою до єврейського пашпорту смуги осілости було розвеселе слово — „в морду!“,—що вживали хлопці з „Союзу Руського Народу“.

Революційна історія знає свій пашпорт, — вовчий квиток. Його ласкаво видавала жандармерія його невеличности людям, спійманим на місці злочину з крамольними речами, — починаючи від „Кобзаря“ Т. Г. Шевченка й кінчаючи відозвами Леніна.

З людини знімали копії, робили два знімки,

в профіль й анфас, антропометричним виміром компромітували голову, залишали в теках злісний дактилоскопічний відбиток великого пальця руки, виписували особливі прикмети,—„жона, двоє дітей, очі сірі, ніс з горбинкою, волосся русяве, на правому плечі бородавка“, і за людиною по всій імперії котилися телеграфні блянки,—„негайно-таємно, в канцелярію його превосходительства ігрекського генерал-губернатора в Юго-западном крае… Суворий догляд… арештувать… іменем його величности государя імператора…“

І тепер, і в давнину пашпорти бували добрі й злі.

Були пашпорти військові проти дезертирства в арміях, були чумні пашпорти.

Під час чуми у Пскові в 1551-му році, новгородська сторожа хапала за петельки всякого проїжджого в охопленій епідемією зоні, який не міг показати чумної грамоти, і палила його з метою дезинфекції на місці, — з конякою, з возом, з усім добром, залишаючи від незадачливого холопа самі вишкварки.

Дуже багато було пашпортів, які падали на бюджет народу.

Ось типовий пашпорт на подорожній комфорт за рахунок лохви, виданий у 1493-му році піддячому Йолці:

„Од великого князя Івана Васильовича всея Руси. Од Москви по дорозі, по нашим землям, по Московській землі й по Тверській землі по Твері, по ямам ямщикам: послав

єси з мазовецьким послом з Іваном у приставах Йолку піддячого, і ви би Йолці давали на посла по сім підвід од яму до яму, а йому по дві підводи, а покорм би давали йому на яму (перераховується, що саме). А від Твері Тверцою-рікою всім людем без одміни до Торжка, а в Торжку старості й усім міським людем, а од Торжка до Волочка, а на Волочку старості й усім холопам, а од Волочка Мстою-рікою до Великого Новгорода всім людем, чий би хто не був, щоби всі йому, Йолці піддячому, давали судно і гребців і кормщика. А де їм прилучиться стати, і ви би їм давали покорм на стану по цій грамоті. А од Новгорода по Новгородській землі і до Пскову по ямам ямщикам і всім людем без одміни, чий би хто не буде, щоби давали Йолці піддячому на посла на мазовецького по сім підвід та покорм, як у цій грамоті сказано; а де їм буде в потребі судно, і ви би їм давали судна і гребця. А як піде Йолка піддячий назад зі Пскову, і ви би йому давали по дві підводи од яму до яму і до Москви по цій моїй грамоті".

З цього видко, що на кожний пашпорт, як ми вже говорили, йдуть народні гроші, чужоземною валютою, своїми грішми й натурою, особливо натурою, бо ми маємо певні відомості, що Йолка піддячий не був таким дурнем, щоб не скористуватися з веселих привілеїв командированого руса 16 го віку, і не гульнуть із бабами на ямах.

До речі, з деякими сумнівами тактичного порядку, я можу заявити, що закордонними пашпортами користуються навіть папуаси-людожери з Нових Ґебрид.

Один з таких пашпортів випадково попав у мої руки; його подарував мені один з капітанів далекої плавби під час його стоянки зі своєю дірявою шкаралупою, що голосно звалася пароплавом, на рейді в Одесі в 1928-му році перед тим, як йому взагалі заборонено входити до порту, бо начальник останнього злякався, що „Анна" потоне в очах у публіки й утворить новий риф під Одесою, який зашкодить радянському транспортові.

Цей папуаський закордонний пашпорт писаний невідомою для мене мовою,—за системою головоломних зарубок-закарлючок на бумеранзі, — у своєму первісному вигляді звучить так, коли вірити словам одного знавця:

ОКАТОЛАЧЕКАЛАКАТООНГА.

Ло-ла похаон гугу Напатогуучаге, паланг-палу воуон ду пху-пху Хохао Намба, о дао мбалоу Танемару на обингу Малекулу ху Мбанга Гебрид — рану папувах, — тупу-тупу ндонг на дну-улу Вао, дха ваова ваато одлогу Оталонгу, ндяма Хаохо Намба,— оту го у лду ру ре занг-занг Ору, — даулогуаа тетеогу нину хохао тотемам Дивел-Дивел, о данаму хаоха пу па руру аробохоо охру до кця-кця

бумеранг ота таратаа го вели ля Нагапате тонгуду.

Хао-Хоо.

Оу 27/12 гоонга ула ля Нагапате нбу 5/8 гоонг воо оу мбалоу Танемару.

Вищезазначений знавець на моє прохання ласкаво згодився зробити переклад, який я й пропоную аматорам людожерства та його апологетам на Україні.

ЗАКОРДОННИЙ ПАШПОРТ.

Пред'явник цього, громадянин Напатогуучаге, хоробрий вояка з роду Великих Намба, що за бухтою Танемару на острові Малекулу у нових Ґебридах — країна папуасів,— їде за кордон на сусідній острів Вао, щоб звоювати підлого Оталонгу, вождя Маленьких Намба,— зжерти його й одержати руку та серце красуні Ору, віддавши належну данину великим богам Дивел-Дивелам, що прикладанням маленького пальця правої руки, пофарбованого охрою, та зарубкою секретаря його величности короля Нагапате й свідчиться.

Хао-Хоо.

В 27-мої дюжини молодиків правління короля Нагапате день 5-й 8-го молодика, дано в бухті Танемару.

Я закінчую історію закордонного пашпорту та чужоземних валют всіх віків у слов'янських народів, щоб перейти до синтези всіх пашпортів, до українського радянського червоного пашпорту, який лежить переді мною, нагадуючи мені всі ті авантури, що я їх чинив за його спиною, чи то пак, за його палятуркою, дома й за кордоном.

Але перед цим мушу ще зауважити, що видача закордонних пашпортів завжди мала своїми наслідками веселу й сумну брехню, бо то закладено в природі людини, щоб вона, побачивши заморські дива,—нещадно брехала про них у себе вдома.

Коли потрібні факти,— будь-ласка:

Середньовічний мандрівник ангулемський доктор теології Тено у своїй книзі про мандрівку за море, написав таке про скитів, наших предків, що в мене аж вуші зав'яли, в чому кожний може пересвідчитися. — Він написав, що хвости скитських та сирійських баранів важили більше 30 фунтів, а до крупів треба було пристосовувати візки, щоб носити баранячі зади, такі вони довгі та важкі.

Можу сказати, що до доктора Тено в нас взагалі не мусить бути жодного довір'я, бо він не тільки був брехун, але й порнограф, а свій закордонний пашпорт носив у ґульфіку.

Можу з задоволенням оголосити, що в нас у таких місцях закордонних пашпортів ніколи не носили.

Тепер подаю епілог, який і був за кінцеву мету всього сказаного перед цим, а саме:

Мій особистий закордонний пашпорт, що я вживав, подорожуючи в Европі, а також вдома, —

мусить справляти надзвичайно приголомшуюче враження на людей, які не мали чести бачити і тримати в своїх руках радянського закордонного пашпорту. Як би то не було, зараз у Европі кожного сухого як вобла англійця, що швендяє по кунсткамерах з червоною палятуркою „бедекера“ в руці, — бездоганно підозрюють в пропаґанді комунізму. Варто ж собі уявити, як ті самі европейці поглядають на людину, яка має при собі не червоний „бедекер“, а справжній червоний, радянський, на третину більший за розміри „бедекера“, закордонний пашпорт.

Пардон! — Мушу зробити поправку: — коли в Европу з червоним пашпортом приїде який Чехов, Грановський, то першому ґарантується головна роля в Райнгарда, а другому режисура над кількома поставами в „Лессінґ-театрі“. —

Люди ж у Европах не дурні, і під червоним пашпортом бачать душу іншого, скромнішого кольору.

Стоп!

Мій колір бездоганний!

П Р И Т О Н И

Я сиджу в притоні берлінських бандитів і відчуваю прекрасне почуття риску, без якого на світі люди мусіли б сидіти на місці й не рипатися в пошуканні різних там культур, наук, відкрить, винаходів.

Проте, сказати, яка користь для культури від мого перебування в притоні,—я навряд чи міг би.

Над моєю головою, прибитий гвіздком до стелі, висить канат з петлею на кінці, знятий з якоїсь шибениці. — Господар притону робить оформленням помешкання наголос на таємничій і романтичній професії своїх відвідувачів. На справжніх бандитів, що сидять за столиком побіч мене, це не справляє таки ніякого враження, але на мене, ґавчоса з українських прерій, це падає сантиментальним заскоком у голову, від якого, любі бандитики здаються мені близькими родичами, а я сам відчуваю, що впав в глибоку психологічну криницю першого Каїна, що забив останнього Авеля на землі.

Проти мене на стіні висить фотографія хлопця типу провінціяльного німецького боксера.

Її прибито до стіни матроським ножем. — Це печатка чиєїсь ненависти.

Тут, у цьому льоху сидять люди, які можуть вбити мене з замовлення. Це для них звичайний спосіб заробітку, як для кравця замовлення на костюм „паркер“.

Тут зрідка бувають у гостях професори европейських бандитських академій. Цілком солідно вони навчають речей „по спеціяльності“. Вони знають досконально історію бандитизму й усе, що до нього стосується. Я маю в себе на руках веселу стенограму лекції з історії бандитизму, що її прочитав на третьому триместрі Паневропейської Академії Бандитів професор Ляхм Альтер Кнастер.

Подаю її в перекладі на українську мову:

„Панове!

Перший бандит, основоположник нашої професії, як такої, був перс Гасан Ібн-Сабба — організатор і начальник ордену асасинів, — професійних бандитів, з самого початку своєї історії. Переслідуваний за це в Єгипті Гасан Ібн-Сабба мусів тікати до Персії, — своєї батьківщини, — і впродовж багатьох років блукати в цій країні, рятуючись від сельджуків, народу, який взяв щодо Гасана Ібн-Сабби ту ганебну ролю, яку тепер відіграють до нас фараони-шуцмани. Нарешті 1090 року Гасану Ібн-Саббі вдалося завоювати укріплений замок Аламут біля Казвину. Тут він узявся до виховання вельминадійних юнаків, з яких зробив таких прекрасних убивць, що

їх стали боятися наймогутніші царі, вояки й державні люди того часу, а слово асасин — зробилося рівнозначним слову вбивця.

Помер Гасан 1124 року, будучи свідком того, як інші укріплені міста в різних провінціях Персії та Сирії підпали під владу його прибічників, чесних бандитів і знавців своєї справи. Перед смертю Гасан встиг забити двох своїх синів, що не виконували батьківської волі, й призначити на спадкоємця свого заступника в Лемзірі—Бузург-Умида. Бузург-Умид в усьому наслідував Гасана й перед смертю, яка сталася в 1138 році, призначив за наступника свого сина Мохамеда, що теж посилив величезну могутність і вплив ордену. Його син і наступник Гасан II, що керував орденом асасинів від 1162-го року до 1166-го, поки не забив його його ж зять,—був, на мою думку, фраєр, — що треба, бо гуляв на всю, корана не поважав, душу мав наопашки, пив вино й їв свинину. Його син Мохамед II, — прегарний син свого батька, протримався тільки до 1210 року, коли його отруїли вороги чесних бандитів, яких так багато. Гасан III повернувся до сталих, але, на мою думку, надто сухих принципів основоположника ордену й помер 1221 року. Йому наслідував син його Мохамед III, що не був такий ханжа, як батько, але теж загинув у 1255 році примусовою смертю, єдиною правильною для наших веселих душ, вельмишановні панове.

Нарешті Рокнеддин-Хуршах,—останній начальник асасинів у Персії,—був таким задрипанком,

що угробив нашу справу в цій країні, бо не міг од знесилля встояти проти неодноразового імпетум інімікорум,—нападу ворогів, в особі Галагу,—онука Чінґіз-хана, від молодшого сина останнього Тули.

Галагу,—будь прокляте його ім'я,—з доручення свого старшого брата Мангу, рушив 1253 року на асасинів,—а 1256-го захопив у полон Рокнеддин-Хуршаха, який склав перед Галагу молитовні ручки й у подяку за свою покору був страчений за наказом Мангу-хана.

Вельмишановна авдиторіє!

Це аж ніяк не було кінцем асасинів, бо тоді не існувало б того, що тепер існує в Европі, а, саме,—бандитизму.

Ще при Гасані I посилалися місіонери асасинів у Сирію, і на початку XIII століття вони оселилися в Халебі, де дістали приязнь князя Ридвана, візьміть це на увагу, вельмишановні панове, бо то був перший випадок, що бандити, — при потребі,—сподобались королю, хоча потім це стало для нас звичайним явищем.

У 1107 році сирійські асасини напали на Апамею й заволоділи цим містом, яке, однак, знову забрав у них небіж Боемунда Тарентського — хрестоносець Танкред, щоб він розсипався в своїй труні! Згодом вони дістали прихильність візиря, дамаського князя Бурі, який віддав у володіння асасинів укріплений замок Баніяс. Тут у них, — так само як і в Персії, прекрасно виконане вбивство було звичайною справою, що й мусить

характеризувати, вельмишановні панове, справжніх членів наших товариств. Князі Дамаску, Гімсу, Мераги й Мосула, один з візирів фатимідів, навіть сам халіф Аамір, якого асасини вважали за свого найлютішого ворога й узурпатора, — сконали від рук асасинів.

Біля половини XII віку асасини придбали силу добре укріплених замків, — у Ліванських горах, між ними замок Алейка зробився резиденцією їхнього вождя, Шейх-аль-Джебеля, — Повелителя Гори. Звідси вони влаштовували свої мокрі справи з хрестоносцями й тут забили Раймунда I, графа Триполіського. Тамплієри за це віддячили асасинам тим, що втерли їм табаки й примусили платити щорічну данину в кілька тисяч динарів, так чесно зароблених ножем та ятаганом. Головою асасинів в цей час був свій хлопець Синан, який,— подібно до Гасана II в Персії, — звільнив усіх своїх урканів від обов'язків перед кораном, щоб гуляти до згуби голови, і навіть пропонував королю Альмаріху I, що він може прийняти з усіма своїми друзями християнство, коли король примусить тамплієрів зняти з асасинів данину. Альмаріх згодився на цю пропозицію, але його послів забили тамплієри, яким Альмаріх, особливо як володар, не свербів, а потім Альмаріх окачурився й усякі переговори вщухли.

Найславетніший ворог хрестоносців Музафар-Юсуф ібн - Айюб аль - Малік - ан - Насір Салах - аддин - Добро віри, — нераз підлягав нападам асасинів, але згодом з ними замирився, бо порозум-

нішав і дав хлопцям чесний заробок, користуючись з них для досягнення своєї мети.

Вельмишановна авдиторіє! Дружба з нами завжди себе виправдує й Салах-ад-дин у цьому пересвідчився, коли з його замовлення асасини бездоганно підкололи в Тірі другого, — після Річарда Лев'ячого Серця,—страшного ворога мусулман, — хрестоносця Конрада Тірського, маркграфа менфератського, — перевдягнувшись у черрнецькі ряси. Ці ряси були підвалиною нашого дальшого мистецтва ґримуватися для чесної роботи, вельмишановні панове!

Таким чином наші сміливі попередники асасини кожному довели, що наша справа завжди може бути чесною професією чесних людей та бути прикладом для багатьох політиків тепер і в майбутньому.

До Европи професійний бандитизм занесли з Сирії хрестоносці, які набрали великого досвіду в наших попередників асасинів і по приїзді додому негайно почали користуватися найманими вбивцями. Мене дивує лише одно, вельмишановна авдиторіє, —невже Европа до того часу, — на жаль, це свідчить історія, — була така дурна, що,—замість небезпечних лицарських турнірів, — не могла додуматися до вигідної однаково людям бідним і багатим, — простої справи підколювання ворогів на замовлення, з ґарантією на вічність, що з повною охотою виконували б усі філіяли наших товариств, а вони негайно зорганізувалися б, коли б трапився попит на знавців своєї справи.

Панове! продовжую свою лекцію! Обминувши морських розбишак, чесних бандитів моря, — як не мою спеціяльність у загальному пляні лекцій у нашій академії, — зупинюся на другому видатному етапі розвитку чесного бандитизму, як професії, — об'єднаної в тред-юніон лицарів ножа, а саме, — на розбишацькому товаристві „Каморра" в Неаполі, — походження якого стосується епохи еспанського панування в Італії.

Це товариство вписало найславетнішу сторінку в наші справи в Европі.

Найбільшого свого розвитку „Каморра" досягла в епоху орудування Бурбонів.

За Фердінанда І вона вже мала міцну організацію, пройшла в усі шари людности й мала з себе немов би державу в державі.

Уряд мусів увійти з „Каморрою" в спілку.

Королева Марія Кароліна, наприклад, нагороджувала орденами й охороняла відомих розбишацьких отаманів, — Фра-Діяволо, Цампе, Проніо та інших.

В розбишаку Гаетано Маммоне вона так закохалася, що не соромилася, як інші світові ханжі, називати його „Милим, — Другом — Моїм — Милим, — Генералом"!

З свого боку „Каморра" постачала й зараз постачає в особі нас, — її спадкоємців, — урядові Італії шпигунів та катів.

До складу „Каморри" входили люди всіх шарів людности й різноманітних професій, щоб одержати одну найпочеснішу й найвигіднішу профе-

сію бандита, чим і мусимо бути горді, вельмишановні панове!

Тепер „Каморри“ не існує. Працює лише товариство „рикотарі“ в Італії, „Завжди вірні“ та „Гамбурзькі теслярі“ у нас, у Німеччині, й II Інтернаціонал.

Коли ще взяти на увагу фашистів, — можемо з задоволенням сказати, що ми йдемо по дорозі найбільших успіхів.

Вельмишановна авдиторіє! Серед найвидатніших бандитів XX віку ми мусимо окремо поговорити про наших найкращих спеціялістів у справі кровопускання, про наших почесних членів, які ніколи не соромилися оголосити перед людьми за свою професію, а саме — про німецьких соціял-демократів, — Еберта, — Носке, Церґібеля та інших.

Мусить бути нашим найкращим гаслом те, що сказав пан Носке на Ваймарськім з'їзді партії: — „Я взявся за справу, хоча я знав, що мене будуть ганьбити як криваву собаку в історії німецької революції. Я виконав цю криваву роботу завдяки серйозному розумінню обов'язку. Тоді я сказав собі: хтось мусить зробити цю справу, але я при цьому розумію, що це для мене значить, — що я пробіжу кривавою собакою через німецьку революцію!“

Хіба це не прекрасна фраза, любі мої панове!?

Цілковито з нашого погляду на речі випливає фраза міністра юстиції соціял-демократа Вольфґанґа Гайне, що він її сказав про спартаківців

на пруських національних зборах 14 березня 1918 року: — „люди мусіли б надто довго сидіти в попередньому ув'язненні, коли б не було заведено прискореної процедури!“

Вельмишановні панове!

Платня за цю роботу була добра!

Ми власне ніколи не були дешеві!

Нашим соціял-братам з професії за виконання замовлень прекрасно платили, такі люди, як Склярц, ворог „Спартака“, організатор державної буржуазної ради й фінансист антибільшовицької пропаґанди консул Маркс та Сімон.

100.000 марок фінансував Склярц для вбивства Рози Люксембурґ та Карла Лібкнехта.

Роботу було чесно виконано!

Ми завжди виконуємо своєчасно замовлення!

Ґезель, — керівник секції 14/VI А, в полку „Райхстаґ“, що підписував усі накази разом з зятем Шайдемана Генком та Бавмайстером, — на процесі Принца — Склярца в грудні 1920 року в Моабіті — засвідчив: — „Наказ забити Лібкнехта існував. Нагороду теж було визначено. Було сказано: хто приведе Лібкнехта й Люксембурґ живими або мертвими, одержить 100.000 марок. Гроші було приготовлено в Райхстаґу. З готелю „Еден“, незалежно від нас, також було обіцяно 100.000 марок“.

Вельмишановні панове!

Ми лише цуцики перед нашими старішими вчителями!

Нахилимо ж голови на знак нашої поваги перед

ними і пам'ять померлих вшануємо вставанням авдиторії. (Апльодисменти, уркани насвистують марш „Ді вахт ам Райн“).

Вельмишановні панове!

На сьогодні прошу мою лекцію вважати за закінчену!

Нагадую, щоб по виході з цього помешкання були обережні, бо пан Цергібель не те, що Носке й відчуває, що все таки з нами конкурувати не може як останній, а через це, на превеликий жаль, нас, своїх друзів, які незлобно вважають його за одного зі своїх, — нещадно переслідує своїми собаками, що звуться шуцманами, а нам при такій ситуації варто не забувати вірша Публія Вергілія Марона про бджіл, що — іґнавум-фукос пекус а праесепібус арцент“ — „вулики охороняють від трутнів срамотного стада“, а від лукавого ворога здихай нас господи — „аб хосте маліґно лібера нос, доміне“!

„Адью!“

Ця стенограма лекції професора Ляхма Альтер-Кнастера досить оригінальна, щоб дати уявлення про німецький бандитизм.

Хто ним цікавитися більше, того прошу звернутися до першого розбишацького роману в Німеччині, які так наплодилися в ній після успіху „Розбишак“ Шіллера. Роман видано в 1791 році, Франкфурт - Ляйпціґ, і має назву „Абаліно, дер ґроссе бандит“, — автор Цшокке. Прошу також перечитати книгу мемуарів Носке — „Від Кілю до Капу“, та спогади генерала Меркера.

Хто цікавиться бандитською мовою, — ротвелшем, того засилаю до першого зразка німецько-бандитського словника, який міститься в нотатках каноніка Дітмара фон-Мекебаха у Бреславлі й стосується половини XIV-го віку. Другого по черзі словника, — ротмана Герольда Едлібаха, — видано в Цюриху, в 1488 році, а третього, — „Лібер ваґаторум“ Лютера, — в 1523 році. Після цього німецько-бандитські словники почали плодитися, як черви після дощу. З них найкращий словник німецько-бандитської мови, та ж книга мемуарів Носке, та кілька протоколів судових засідань у справах Бармата, Принца-Склярца та інших.

Поки ви будете з усім цим зазнайомлюватися, — я буду сидіти в цьому великому буржуазному притоні, що зветься Німеччиною, — державою найманих капіталом убивць — асасинів — соціял-демократів, і зрідка для заспокоєння душі буду заходити в гнізда тихих, скромних, рідних, люб'язних берлінських бандитів, що в льоху на Мюнхеберґер-штрасе, за Шлезьким вокзалом, — районом розбишак, — п'ють зі мною по-товариському кляйне й ґроссґлясами ґіркий асбах-уралт і по-своєму шанують країну Леніна.

Хай ці слова не будуть блюзнірством, бо ці мої друзі-бандити, — лише чорнороби від ножа, і примушені до своєї професії соціяльними парадоксами капіталістично - цергібелівського устрою. — Вони мають свої верхи, світських бандитів і шахраїв, — на зразок Іґнатія Штраснова та

Гарі Домели, — які не зазирають в брудні притулки своїх менших колеґ, хібащо зрідка. А над Штрасновими й Домелями, шахраями-аристократами, стоїть уряд, що садить у тюрми звичайних бандитів, і „бандитів“ у лапках, тобто комуністів і пролетарів, змішуючи разом карну злочинність з політикою, та тримаючи в одній руці чесність і букву закону, тоді як друга рука тримає закривавленого ножа. І на цю руку даремно шукати кари іншої від пролетарської революції.

ВАШ ТРУП ЗІ ШПРЕ

О 8.35 ранку Ваш труп витягли зі Шпре фантастичні рибалки старого Берліну, в уяві яких під кам'яними масами Берлінер-Дому водяться субтропічні риби від! до? включно. Вудки їхні, проте, завжди залишаються безсумнівними ознаками наївних середньовічних тенденцій та ніколи недосяжних ідеалів мешканців латинських руїн уздовж Бурґштрасе над тим же Шпре.

О 8.50 прибуло три представники протокольної частини Polizeirevier Berlin — C, за викликом Polizeiwache Spree-Schleuse, — Alt-Berlin. C.

О 9.30 Ваш труп оглянув юстиц-медик і діягноз стався за важливу частку складеного протоколу,—в даному разі тим, що вчений ескулап авторитетно й солідно відзначив беззаперечно повну відсутність будь-яких ознак смерти від насильства.

Констатовано самогубство, що, за точними вирахованнями того ж таки ескулапа, відбулося вчора о 24,— скінчено справу й оскільки наявности документів, що стверджували б Вашу особу, не знайдено,—Ваш труп зі Шпре,— транзит Poli-

zeirevier Berlin — C,— о 13.10 відряджено до міського морґу на Гановер-Штрасе.

Протягом трьох день Ваш труп зі Шпре перебував під безперервним струменем клясичної холодної води й забезпечений од розкладання потрібною ізотермічною температурою, він лежав, як своєрідний консерв похмурого Берліну,—міста незміряних темпів, яке вирішило й Вашу долю вчора, о 24,— за байдужим медичним словом закону.

Час від часу вартовий при трупах підіймав краєчок мокрого простирадла, яке вкривало Ваш труп зі Шпре, щоб дати неприємну неґативну відповідь на німе запитання задубілих очей живої жінки, живої дитини, які до Вашого трупу зі Шпре не мали жадного відношення, а головне тому, що вони приходили з того боку кордону й морґ для них непомітна, несподівана, дуже рідко в загальному житті потрібна, випадкова й жахлива установа, куди приходять з посиленим пульсом і тим німим запитанням, на яке ваш труп зі Шпре нікому жодної відповіді не дав.

По трьох днях Ваш труп зі Шпре поховано на громадському кладовищі, і таким чином Ваш вихід з норми населення остаточно ратифіковано.

За Вашою труною не було довгого хвоста ожалісних родичів, не було квітів, не було оркестрів, не було промов, не було ладану, не було сантиментів, не було плачів, не було м'якотілих випадків перехожих, навіть не було старців та

собак. Отже, Ви зникли, як абсолютний нуль, за яким поставлено крапку.

Але стоп!

Я знаю й мушу говорити про ті обставини, що вони призвели Вас до самогубства.

Я знаю й мушу говорити, що цим обставинам мало, надзвичайно мало місцевих інтересів спорохнявілого старовинного кварталу. Всупереч твердженню медичного й поліційного протоколу я стверджую, що Вас зґвалтував державний устрій, соціяльні взаємини й становище тієї кляси, яка постійно постачає Шпре трупи своїх представників.

Ваш труп зі Шпре,— труп тієї частини пролетаріяту, що схиляє голову.

І вже тоді, коли билося й працювало живе серце,— незграбна од віку незмінно-епохальна людська машина,— вже й тоді — Ви були трупом:

Вас примушували працювати 14 годин на добу:—
Ви були тільки труп!

Вам скорочували кількість останніх пфеніґів:—
Ви були тільки труп!

З Вас утворювали крошево крови й кісток:—
Ви були тільки труп!

Дивіденд хитався,— Вас льокавтували:—
Ви були тільки труп!

Ви були в кепці, на Вас не було чистого комірця, Ваші ботинки не було вичищено. Ви зокрема не мали фраку й світських манір і Вам було заборонено мати справи на Курфюрстендам у Вестені:—

Ви були тільки труп!

Так слухайте, Ви,— трупе зі Шпре, що вже нічого не можете слухати: —

Чому Ви тримали свої руки в кишенях,
коли за Вашою спиною,
за Ведінґом,
за собачими норами Панкову,
за робітничим Берліном,
стояли й стоять велетенським Рот-Фронтом —
Ессен,
Дортмунд,
Рур!!!

СПОРТ У БЕРЛІНІ

(Сторінки із щоденника берлінського спортсмена)

27 лютого. Був на верхогонах у Штравсберґу. Поставив у букмекера 100 марок на спадкоємця крови Гамблетоніяна й Мамбріни,— преґарного коника „Фатерлянда".

Перед першим заїздом випив у буфеті три ґляси брантвайну та з'їв кілька бутербродів із шинкою.

„Фатерлянд" на початку поводився досить добре.

Але під кінець цей нещасний кляйдесдаль,— будь прокляте його ім'я й моя голова,— здав перед тракененом „Гансом".

Довелося дати 50 марок одному з банди „Завжди Вірних",— авансом за підрізування сухої жили в „Ганса".

Не вигоріло.— „Ганс" прийшов перший, „Завжди вірний" зник з 50-ма райхсмарками невідомо куди.

Я збігав до стійл і подивився на ноги „Ганса". Всі сухі й мокрі жили на місці. Може це й краще, бо вдруге поставлю на нього.

А втім,— розтрощив разом з іншими банкрутами статую Гіподамії та її батька Еномая,— царя Пізи в Еліді, що стояли при вході на гіподром.

Поліцай-президія прислала авто команди нападу.

Я втік.

1. Березня. В райхстаґу запитання з правого крісла:— Чи відомо міністрові внутрішніх справ, що комуністи чинять опір панівній державній владі? Чи відомо, що комуністи 27 лютого вчинили погром на гіподромі в Штравсберґу? Чи відомо, що вони забили його величність короля Еномая та його найяснішу дочку принцесу Гіподамію, які користуються з нашої гостинности, а значить і з права недоторканости в нашій прегарній дорогоцінній (голос з місця:— а репарації?)... дорогоцінній, — підкреслюю,— країні, в нашому любому Дойчляндові? Що гадають робити з приводу подій у Штравсберґу міністер внутрішніх справ та міністер закордонних справ?

Підголосок з місць соціял-демократів: – Чи відомо...

З лав комуністів: — чути сміх.

В льожі представників преси:— гомеричний регіт. Репліки: „Ну й ну!", „ой помру!", „Ги-ги-ги!", „Ха-ха-ха!", „Ги-ги... ги... попотами!"

Льожі чужоземних представників: — дипкорпус звільняє місця in corpore.

Голова:— дзвонить і закликає до тиші.

Скандал: з ґалерії лунає голос школяра:—Мамо,

пан учитель говорив, що Еномай і Гіпопотамія давно окачурились, ще тоді, як мого дідуся не було й живого, і чоловічки тільки но встигли видумати бога і по вулицях не ходило котів і собаків. Чи це правда, мамо?

Мама: — Цссс... там унизу сидять вумні люди, Гансику, вони знають більше ніж пан учитель!..

Школяр: — Мамо, хіба вони вумні, — а чому в них такі маленькі голови і без волосів?

Мама: — Цссс... цить!

Голова: — просить сторожу з'ясувати, яким чином на засідання райхстаґу попадає плебс, а також вивести школяра, маму й комуністичного депутата від третьої виборчої округи Руру.

В залі пекельний галас.

В лавах правих: — злобний шепіт біля постаті, що внесла запитання,— „ви абсолютний дурень,— ми вас виключимо з партії, Дон-Кіхот ви нещасний, що ви наробили!"

Абсолютний дурень: — демонстративно пориває з партією й виходить з залі.

Шум. Сміх. Скандал.

Офіціоз міністерства внутрішніх справ уміщує звістку про подію в райхстаґу без коментарів. „Форвертс" запитує, чому соціяль-демократи, що завжди стояли на сторожі моральности, не внесли запитання міністрові освіти щодо вчителя, який у німецькій школі серед білого дня навчає дітей про штучність походження бога, а також робить натяки на походження людей, зокрема воґезів, кімврів, тевтонів, швабів та інших, не від

нібелюнґів, а від котів і собак. „Роте Фане“ містить статтю про новітню подорож Ґуліверову по кулуарах райхстаґу, та про його зустрічі там з й е х у та г у і г н г н м а м и...

Щодо мене, — то, на мою думку, архітект Шінкель в жодному разі не побудував би райхстаґу, коли б знав про глупоту депутатів, які згодом будуть засідати в цій споруді зоологічного йолопства.

13 б е р е з н я. Був на верхогонах з перешкодами у Карлхорсті. Поставив 150 марок на прегарного кохляні „Насредина“, що йшов під жокеєм Карлом Ґелеґенхайтом.

Всі шанси були за. — „Насредин“ випереджав на один метр всіх суперників. Бездоганно взяв бар'єри, але, — за три метри до фінішу злякався німецького республіканського прапору, став дибки й, збивши Ґелеґенхайта з сідла, розтрощив йому руку. Я був серед тих, що допомогли нещасному Ґелеґенхайту підвестися з маніжної жорстви й добили його на місці.

4 т р а в н я. Був у Гоппеґартені. Не ставив на жодну шкапу. — Була підозра, що всі рисаки — „мохрен-копфи“. Зробив цілковито правильно. — Хоча біг був гарний, але, коли призова кандидатка англонорманка „Ґретхен“ брала передостанній бар'єр, — під нею вибухнуло 400 грам динаміту. Кобила й жокей розлетілися в шматки. Я ніякого відношення до цього не маю.

У третьому заїзді четверо коней впало каменем на місці.—У них перерізали зацікавлені особи

сухі жили на ногах кишеньковими ножами. До старту першим прийшов йоркшир „Адюльтер“, що змагався сам з собою.

Натовп розтрощив гіподром, забив 13 жокеїв, одного директора й двох букмекерів, які не встигли зникнути заздалегідь. Я при цьому був поміркований.

3 ч е р в н я. З'їздив крафтомнібусом у Штеґліц. Сьогодні тут відбулися на трекові в 500 метрів фантастичні перегони на вдосконалених „м'ясорубках“.

Власне, перегони відбуваються не між окремими рекордсменами, а між фірмами, які продукують ці „м'ясорубки“ для Німеччини. — Кожен полигач у перегонах має „м'ясорубку“, відмінної від інших системи та фірми, й дістає від останньої категоричну директиву довести свою каменедробарку, систему, фірму, що спродукувала цю пекельну машину та її, — фірми, — дивіденди до повного переможного кінця, чи то пак, — фінішу, — хоч би це пахло другим Верденом або Каповським путчем. Маючи при собі подібні завдання, — кожний з рекордсменів, що бере участь у перегонах, — вживає гасла Дона-Ініґо Льопеца де-Рекальдо Лойоли, а саме: — „Здобуваючи райхсмарки, — не гребуй засобами!“

Я сів на місцях для банківських клерків, вертгаймівських дівчат та аматорів „Форвертса“. Поруч мене двоє божевільних небезпечного для мене вигляду. А втім, — за ненормальність їхнього душевного стану не ручуся. Розмова, що вони

її провадять, є типовий зразок для надзвичайно таємничих масонських фраз, які перед тим, як залетіти до вуст відвідувачів вельодрому, — мабуть пройшли всі перипетії згущення своєї істотности в словесному сепараторі ґетевських відьом на Брокені.

— ... А я вам повторюю, що в нумера четвертого шатуни сім!

— Ґут! — Його фірма дурна, як бундесрат, бо в нього короткі ноги. — Він пропаде у фінішному спурті! — На шатунах сім він не обгонить і тірольське теля! — Йому потрібні шатуни п'ять з половиною! Взагалі я не ставлю на нумер четвертий і нещасних п'яти пфеніґів! Ха!

— Дозвольте, — звідки ви взяли короткі ноги?!

— Ха! Він стоїть поруч з Фріцем Брамберґом і в нього колінця ледве доходять колін останнього!

— Пас! — Викиньте з голови свій гопфен! — Нумер четвертий стоїть на першій стьожці, а Брамберґ на другій! — Ви не взяли до уваги нахилу треку й говорите про короткі ноги!

— Гм... так!.. Але однаково нумер четвертий пропаде, завдячуючи своїм однотрубкам! — Він заколеться з ними в напівфіналі, коли піде на колесі у Фріца Брамберґа. Це ж його давня звичка йти за найсильнішим конкурентом, в надії, що той винесе його на останню фінішну рівну! Ха!

— При чому тут заколювання й саме на колесі в Брамберґа? — Ви хочете сказати, що четвертий нумер дасть заперти себе в коробочку?!

— Можливо! — Коробочка трапиться тому, що Фріц Брамберґ у змові з нумером третім! — Обидві фірми ввійшли в контакт проти машини четвертого. Вони й замордують його коробочкою, навіть на той неможливий випадок, коли він не заколеться! Але моя мова саме йшла про заколювання, як про таке! — Невже ви думаєте, що при невдачі з коробочкою, — у Фріца Брамберґа знову не вистачить циндри в кишені світера?! — Ха!

— Це буде найжахливіший кросинґ! — Брамберґа буде за таку річ дискваліфіковано на ввесь час перегонів!

— Єрунда! — Суддя наперед одержує солідний куш! Ха!

— Не вірю! Коли це трапиться, — я розгромлю ввесь вельодром!.. До речі, — погляньте!

Клерк, якому я дав наймення „Ха“, та його партнер, що їхню розмову свіжа людина вважала б за розмову двох божевільних, припинили свої таємничі суперечки, бо відбувся старт першого заїзду.

Я негайно поставив 20 марок і під кінець змагань ввійшов у курс усіх коробочок, заколювань, спуртів, сидінь на колесі, серій, напівфіналів, фіналів, ґітів та інших головокрутних термінів, що вживаються на вельодромах.

Мої 20 марок безнадійно загинули: — в останній мент, перед фіналом, — фірма шостого нумера запропонувала Брамберґові за провал рекорду сто тисяч марок, пачку акцій і членство в правлінні фірми.

Шостий нумер через цей — своєчасно зроблений — ґешефтик прийшов перший до фінішу.

Четвертий заколов на циндрі свої тендітні шини — однотрубки, під час відсиджування на колесі у Фріца Брамберґа.

Третій просто вибухнув у повітря. — Конкурентка-фірма поклала йому під сідло нітроґліцеринову капсулю.

Другий попав у коробочку, що втворили шостий і п'ятий нумери посеред фіналу.

Сьомий загубив заздалегідь тукліпси, що хтось попсував, і почав ковзати по чистих стальних педалях, не маючи сталої підпори для підошов.

Решта сумісників у перегонах була звалена в загальну кучугуру восьмим нумером. — Він мав з невідомої примхи вільний хід у своєму велі й на початку фіналу, коли в ногах сталася спазма сухих жил, на нього наскочив одинадцятий, що йшов за ним по стьожці.

Одинадцятий упав навпоперек треку й збив усіх, що йшли позад нього.

Коефіцієнт: — зламано одну руку, три ноги, чотирнадцять з половиною пальців та вибито, як корок, одно ребро, не рахуючи того, що в переможця стався струс мозку від овацій.

Так закінчилися перегони на спринтерах.

Почалися змагання на стайєрських велях за лідерами мотоциклістами.

Тактика лідерських перегонів була нескладна в порівнянні зі спринтерськими. Вельо-теорія

говорить, що лідер відповідає за заїзд головою а стайєр ногами.

Все так і відбулося. — На першому ж віражі в лідерів відлетіли голови, а в стайєрів ноги. — Суддя визнав це за взаємний кросинґ і дискваліфікував героїв заїзду.

Їм не свербіло від цього вирішення.

Другий заїзд.

Перший прийшов стайєр Адольф Спаш. Прийти не першим він не міг. — Лідер стайєра Людвіґа Клянка зробив перед фінішем розрив, а коли Клянк знову сів на ролика — було запізно. — Натовп ревів і питав, скільки заплачено райхсмарок лідерові Клянка за перемогу Спаша.

Третій заїзд.

У мотор першого лідера насипано наждаку.

Другий разом зі своїм стайєром помер на руках у публіки. — Він надто високо заїхав на віражі, а потім сіпнув руля праворуч і мотицикл засипався...

Я покинув вельодром... У мене ж ніколи не вистачало сміливости показувати в натовпі берлінських спортсменів, що я не далекий до греця. Це б не справило на них жадного враження, вони щодня бачать набагато цікавіші речі, що трапляються з людьми за їхньою безпосередньою участю.

Те, що я спостерігав у Штеґліці, — з катастрофічною реґулярністю відбувається й у Трептові та Зехлендорфі. Але все це лише квіточки берлінського вельо-спорту. — Там, де мова йде про

професійний спорт, завжди не вистачає потрібної експресії й захоплення справою від душі, як це буває з аматорами. Отже центр ваги берлінського, та й взагалі німецького вельоспорту, — як і всякого іншого, лежить на аматорах, на різних приватних вельо-клюбах, — доброго, середнього й поганого тону. Тут ростуть усі ягідки.

Кривий нюренберзький годинникар Фафлер перекинувся б у труні, коли б побачив, який вжиток зроблять німецькі студенти з першого німецького веля, що винайшов він у XVII віці такого жалюгідного в порівнянні з сучасними м'ясорубками.

Коли їздять німецькі студіозуси, зі швидкістю шести-семимильних чобіт на одну лиху годину, — в їхні спринтери між шпиці, замість випадкових віхтів, — попадають діти, березневі коти, закохані парочки, горобці й цілі пікніки в повному складі, не рахуючи дрібних комах.

Мене спіткало щастя підслухати розмову двох мурашів на лісній дорозі біля дорф-Теґеля:

— Ну й от, — знову проїхав Великий Ґумовий Переворот. — Хо повідомляв Малу Раду, що один з них роздушив ранком перший корпус нашої армії під час походу на Живого Хруща, який впав з дерева на спину й так залишився лежати за Товстим Жолудем. Уну-Му, есквайр, повернувся живий, але в нього вибито 243 фасетки з правого ока й вирвано помацки.

— Це просто напасть на нас? — Вчора Великий Ґумовий Переворот розтер на Камені череду

тлі і тепер друга секція нашого Комашинника залишається на третій квартал Першого Тижня без молока.

Комашки безневинно залишили свою розмову, бо в напрямку до Теґель-дорфу проїхав один з Великих Ґумових Переворотів, тобто Гайдельберзький канікулярний „фукс" з університету Руперта-Кароліни й зробив з обох співбесідниць мокре місце шинами своєї м'ясорубки...

Я був свідком, як під один з оскаженілих вель на дорозі в Саатвінкель попав французький бульдоґ і був перемолотий шпицями на собаче крошево.

А один бурш оповідав мені, що німецькі бауери щороку після жнив кладуть снопи на шосе й за день одержують готове до віяння зерно, після проїзду одного або двох вельо-клюбів Берліну. На жаль, — додав бурш, — хлібні стебла ще не встигають назватися соломою, як уже перетворюються на січку.

Той же бурш поінформував мене, що боксера Карнеру під час променаду в Тірґартені збив з ніг старий вельо-алькоголік на нещасному трьохколісному Кріпері й його скручено в баранячий ріг.

Я закінчу сьогоднішні сторінки свого щоденника тим, що згадаю за проєкта, що його я помітив на столі в поліцай-президії Берліну, коли я з'явився туди на вимогу зробити деякі пояснення з пригоду роздушеного цуцика на Курфюрстендамі. В проєкті ясно зазначено, що

поліцай-президія Берліну гадає надалі боротися з демонстраціями пролетаріяту, збиваючи демонстрантів з ніг берлінськими вельо-аматорами. Нехай українці не сміються, бо вони не можуть уявити, що то за кара спускати на натовпи груповими заїздами берлінських вельосипедистів. Великий інквізитор Кастілії й Араґонії, — кривава собака, Носке 1483 року, — Томас Торквемада,— розсипався б у своїй домовині, коли ще збереглися його кістки, — якби він міг довідатись про цих несамовитих вельосипедистів.

АВТОМАТИ

На кожну сотню примірників мертвих людей припадає одна творча жива душа автомату. Людей нічим не здивуєш, автомати дивуються. — Я вивчив їхню істоту. Хитрі бестії!

Люди вивертають собі голову, пошукуючи „перпетуум-мобіле“, — автомати сміються зі своїх господарів, або з дурників, що з'являються спогляда-ти. Автомати доводять своєю упертістю, що коли вони хочуть, — усі альхемічні аксіоми винахідників летять покотиполем.

Дедалів хоровод, зроблений для Тезеєвої коханки Аріядни, здорово підкузьмив свого автора. Поки на автомата не дивилися авторитети, — всі статуї бездоганно ходили. Коли ж на хоровод приїхав дивитися учень Гирода Атіка мандрівник і писака Павзаній,—окремі особи хороводу вже встигли скласти змову й спинили решту постатів. Дедал кусав собі губи, але факт фактом,— не вважаючи на співчуття Гомера (Іліяда, XVIII, 591), історія суворо оцінює Дедалівського автомата, як шахрайство, завдяки авторитетній заяві Павзанія, що він бачив цю річ і що це був

непорушний жалюгідний барельєф. Від мене особисто Дедаловій пам'яті низька пошана, бо він дав мені можливість мати серед своїх друзів гарного скульптора Гельмана. Відпочивай, любий Дедалику в своїх античних розкопках спокійно,— про тебе не забувають вельмишановні професори Плужник з Рильським,—вони за твоїм способом пишуть автоматичні вірші.

А Павзанії в останній час поснули. Бо з ними!

Архіта Тарентський, як каже історія, зробив дерев'яного голуба, що літав і жив. Таж історія ставить цей автомат під сумнів. А я вірю! Бо я сам маю дуже багато автоматичних дерев'яних голубів. До скриньочки з одним з них я підійшов недавно й сказав:

— Голубе! — Мені важко губити тебе, як хорошого друга! — Не сердься ж, не ревнуй, повір, що твоя голубка була для мене лише добрим товаришем! І коли ти підкреслено спостеріг мене з нею в дружніх розмовах, то це не має значити, що я жбурнув її об землю, щоб знищити! Повір, я не торкнувся до неї рукою, з того часу, як знайшов Вас разом на Холодній горі в Харкові! Я б бажав якою завгодно ціною знову бачити в тобі справжнього голуба, щоб у тобі не було теперішньої підкресленої дерев'яности, голубе ти мій!

Звичайно, я не міг сказати цих слів своєму голубові людською мовою, після катастрофи з голубкою, бо він би вважав тоді мої слова за визнання. Так само й він мені не передав свого

обурення словами. Але ми порозумілися очима. З очей мого голуба пливла на мене пекельна зненависть. З моїх очей пливла на нього вищенаведена фраза, хороша, від щирої душі й зі справжнім сумом висловлена. Але мій голуб її не зрозумів. Навпаки, як справжній дерев'яний автомат, навмисне, не розуміючи, що він робить, злетів він зі своєї жердки й сівши на бюрко,—забруднив мені твір, що я його до речі, компонував разом зі своїм другом-колеґою. Хай буде й так!

Не знаю, що винайшов відомий винахідник автоматів Рожер Бекон, який народився 1214-го року біля Ілчестеру в Сомерсетшірі, але я знаю, що Бекон, хоча й був страждальником науки, хоча його й переслідував Бонавентура та Ієронім Асколійський, проте він, Бекон, сам вірив в астрологію, у знаки, у філософський камінь, і в квадратуру кола, вирішену за допомогою лінійки й циркулюса. Цього досить для людини, щоб самій бути автоматом. Бо хіба можна, не будучи ним, сліпати ціле життя, щоб винайти, як то набагато пізніше зробив Рудольф Ван-Цайлен, миршавеньку подобу квадратури кола,—багатокутник з якимись там нещасними 3,141592653589793 238462643383279502880-ма сторонами! Ні!

Чув я, що в середні віки був цікавий автомат,—залізна муха, що літала. Дуже цікаво!..

У XVIII віці французький механік Жак де-Вокансон з Ґреноблю, вимудрував кілька автоматів, особливо вславився мідяними качками, що пурхали, били крилами й клювали розсипану їжу.

Ще вславився Вокансон автоматом-флейтистом на зріст людини. Не має значіння, що я можу сказати про флейтиста, я не належу до автоматів-награвачів на слабких струнках, — але щодо мідяних качок, то в продукуванні їх Жака де-Вокансона перевищив берлінський соціял-демократичний автомат—сідало „Форвертс“.

Славетний швайцарський механік П'єр-Жак Дроз з Лашо де-Фон зробив у XVIII віці сенсаційного, як на ті часи, автомата, що писав. Звичайно Дроз нічого не міг знати про сучасного автомата для писання одного роману за дві доби романіста—Едґара Волеса, та про німецького Поліщука XIX віку, — про Германа Конраді.

Син Дроза Ганрі-Люї-Жак вславився винаходом автомата-дівчини, що виконувала різні п'єси на роялі, слідкуючи головою й очима за нотами. Ганрі-Люї-Жак також добре насобачився на передумові бойчукізму. — Вигадав хлопчика-автомата, який малював іконки. Факт!

Зараз звичайні стандартні автомати виготовлює в Німеччині Нюренберґ.

Я особисто зразу ж після приїзду до Берліну попав до автомата-їдальні Ашінґера. Хороша річ! Треба вкинути до каси відповідну суму пфеніґів чи марок і одержати від касирки чек. Потім підійти до відповідного напису з визначенням страви та ціни, опустити в щілинку під написом у мармуровій стіні свого чека й одержати з маленького віконечка страву. В автоматі-їдальні Ашінґера автоматичність полягає в тому, що

кожна стандартна страва чи напій мають своє віконце на одній з мармурових стін, вилки, ножі, перечниці й стакани лежать і стоять на високих круглих столиках у приміщенні. Автоматичність полягає в тому, що ніхто нікому не заважає, — ніхто не подумає задарма посидіти й відпочити в приміщенні, бо немає стільців. Люди їдять на ходу, біля згаданих вище височезних столиків, з'їдять, залишать прибори на столі й підуть геть. Є й чиста механічна автоматичність в їдальнях Ашінґера,—можливість підставити стакан і одержати з відповідного ґранту напій, вкинувши в щілинку не чека, а пфеніґи. До послуг гарячі ґроґи-фон-руми, ґлянтвайни, батавія — араки, вина, пива й т. ін. Пиворізам чистий парадиз, а не Ашінґер! Решту страв подають клієнтам з абсолютно неможливих для виглядання віконець, теж моментально й чисто, бо за мармуровими стінами помешкання працюють конвайєри.

Від усього цього я став цілковито задоволений, і почав розуміти, хоча й тугенько, що автомати—дуже хороша річ, коли вони не забавки, не шахрайство, не автоматичне ставлення до потреб пролетаріяту, не автоматичні соціялістичні хідлі національ-фашизму, не буржуазна, а соціялістична раціоналізація та полегшення пролетарських буднів.

На жаль, здебільшого Берлін вимагає автоматів інакше.

Берлін любит автомати, бо буржуазія не любить пролетаріяту: автомати не страйкують, не

носять червоних прапорів та значків „Ротфронту“, не роблять революцій і барикад у Ведінґові та Нойкельні. Тому берлінський бюрґер кожну новинку автоматичного життя зустрічає з захопленням. Звичайно так само й уся Европа та Америка, але я в усіх Европах та Америках не був. Отже, відповідаю лише за Берлін.

Заспокоєний міщанин знімається за одну марку в автоматі-фото. Зважує ґешефтмахерське сало на автоматі-ваговісі й одержує картку. Купує цигарки, сірники, цукерки, квитки приміських поїздів, дестилятори, жовті видання бульварних романів Ульштейна, одекольон, парфуми та інше в автоматах.

Автомати стоять: на вокзалах, в перукарнях, на перонах підземних станцій унтер-ґрунду, в театрах, в кіно та в інших місцях громадського вжитку.

Капіталізм „стабілізується“.

Прийде день, коли буржуазія, оточить себе автоматами,—не забавками й розвагами,—а залізними чорноробами, на зразок двох телевоксів, що пруським кроком вимірюють під'їзд палацу райхсканцлера на Вільгельмштрасе, і цей день буде днем її загибелі, бо на вулицю буде викинуто нові мільйонні армії безробітних!

НЕҐРИ, КАРТИ, АПЕРИТИВИ

Недалеко од вокзалу Фрідріх-Штрасе, зразу за мостом Вайдендамер, міститься кафе авантурників, шулерів, мулатів і неґрів.

Я мав щастя спитати одного професора, що таке неґри. Він мені сухо й докладно відповів:

— Згідно з дослідами Змерінґа, Вайта, Кампера, Блюменбаха, неґр є тварина з групи метазоа бімана. Харчується сараною—акрідіодеа с. шистоцерка перегринум олів., круглими червами—нематодес вермес, черепахами — спаргіс коріацеа, африканськими мандрівниками, членами европейських географічних товариств та місіонерами найсвятішого трону св. Петра в Римі. За системою поділу Ретціюса, неґрів треба віднести до кубла доліхоцефалі прогнаті. За Лінеєм, неґр є гомо ассер—африканус ніґер. У неґрів дуже розвинені пліка семілунарис, горло й статеві органи. Довжина тулуба, за Гульдом, 36,98, руки й пучки—45,15, ноги—48,47. Відношення тулуба до ноги,— з печаткою й підписом секретаря — 131,00, руки до ноги—107,30. Округа голови в *мм* — 510. Екземплярів вераґінес у неґрів не знайдено. У вуха

негрів часто, коли вони сплять, залазять коловоротки — ротаторія, з відмінку гідатина сента. Первісні статеві відно...

Дальших пояснень вельмиповажного професора я витримати не міг і ганебно втік, як горобець від флюгарки на будинку бюрґера. Боюсь, що він мене самого вважав лише за примірника гомо азіятикус, що п'є мюнхенус пивус, їсть сосискус віденікус, а коли регоче, тоірже, як гіпотеріюм антілопікум—третичний предок коняки, etc.

Більше втямки далося мені пояснення одного берлінського шалапута:

— Негр? Його обов'язок грати на саксофоні! Решта—єрунда!

Нарешті, коли я спитав, що таке негр, у члена Спілки Червоних Фронтовиків Німеччини, то він коротко відрубав:

— Людина!

І можливо образивсь за моє існування на світі, як громадянина Республіки Рад, який, проте, не має власного матеріялістичного погляду на негрів і з йолопським виглядом тривожить людей у цій справі.

Хлопець був не далекий до істини.

Бо мене якраз цікавили берлінські погляди на негрів, а свої я викинув за вікно кімнати в пансіоні фрав Крайенбрінґ на Ельзассер-штрасе, N, 47/48.

Отже в кожній дальшій балачці про негрів я й буду виходити з погляду трьох поглядів, що

є в моєму розпорядженні й належать всі три Берліну. Оскільки це буде не моєю власною безпорадністю,—комісіонерів прохають не турбуватися.

Зараз мені ніколи.

Сиджу й п'ю пекельні аперитиви.

У цьому кафе п'ють усі.

Само собою, що в першу голову п'ють уже згадані авантурники, мулати, негри й шулери. Інакше не було б рації відзначати кафе в рекомендаціях печаткою їхньої присутности.

Перша кімната п'є пиво й слухає джаз із другої кімнати.

Друга кімната сприймає джаз та його світляні ефекти оком, танцює чарлстон, п'є шері-бренді, фронтіньяк, лякримакристи й прислухається до шуму, вдарів та вигуків у таємничій третій кімнаті.

Третя кімната дає відносне уявлення про паротяг „Пасіфік 201", як про такий і як про музичний твір за цією назвою відомого модерного композитора.

В третій кімнаті п'ють аперитиви, що роздирають душу, і з цього видко, що я теж перебуваю в третій кімнаті, а зрідка навідуюсь до перших двох.

Головні відвідувачі кафе — негри та суржики негритянок і мексиканських бандитів.

Якого чорта вони тут роблять?

В противагу до розкішних ресторанів Курфюрстендаму, де негри грають на саксофонах, а білі гуляють, — тут усе робиться навпаки. Білолиці брати б'ють у тарілки, дзвоники, саксофони,

тупають ногами, ревуть, сурмлять, а негри викидають з кишень, як конвайєри, в руки кельнерів—райхсмарки.

На европейського буржуа, що попаде в це кафе,—такий расовий „переворот“ справить приголомшуюче „революційне“ враження.

Я бачу—до нас у кімнату заходить негритянка, що справляє обов'язки ґрунтваги.

Негритянського в ній дуже мало.

Ніякої екваторіяльної екзотики в ній нема.

І коли кожен п'яний негр з третьої кімнати піднімається побожно, слідом за нею, катастрофічними сходами на гору, до якоїсь негрської каплиці св. Ґраалю, то він, можливо, і наміру не має удавати з себе чорного Парсіфаля, а лише справляє конфірмацію макогону, з почуття патріотизму.

Окрім того, ви ж помітили, він п'яний.

Колись Бахус знайшов невелику гілочку винограду. Він зажадав її пересадити й для цього вклав у пташину кістку. Але в дорозі рослина стала так швидко зростати, що треба було шукати іншого вмістища. Тоді Бахус посадив її в кістку лева, а потім у кістку віслюка. Коли Бахус прибув до Накосу, — він засадив гілочку в землю разом з цими трьома кістками. Тому люди, що п'ють вино, спочатку співають пташинками, потім стають левами і, нарешті, обертаються на віслюків.

Цю клясифікацію втілили три кімнати в моєму кафе, з маленькими змінами.

Перша кімната — кімната пташинок з десятьма марками в кишені.

Друга кімната–кімната віслюків в оточенні повій.

Третя кімната...

В третій кімнаті п'ють—це вже відомо,—оглушливі коньяки, чисте віскі, а ще,—це тільки підозрюється в перших двох кімнатах,—ріжуться в ляндскнехта, бакару, трант-е-карант, підозрюють один одного в шахрайстві, трощать кулаками борти льомберного столу, багатозначно дивляться один на одного, не менш багатозначно й загрозливо ляскають по кишені брюк, і, нарешті, з катаклічним полуском матюкаються на всіх екзотичних мовах Тропіку Козерога й Південного Хреста.

Тут нічого робити шуцманам, але не через відсутність речей кримінального порядку, а тому, що поліція теж має тут разом з іншими шахраями добре джерело заробку.

Зараз грають в трант-е-карант.

Добровільну ролю круп'є справляє тип таємничого незнайомця з ілюстрацій до роману Антоніо Ґонзалеса Тексейра-е-Сонза про життя Ріо-де-Жанейро.

Піджак скинуто, залишилася сама камізелька над непевним плястроном.

На голові вперта шляпа.

Він тасує на столі кілька колод карт.

Напроти нього, — за столом, — меланхолійний негр апатично ріже колоди, що підкреслено безсторонньо запропонував таємничий круп'є для цієї процедури.

Круп'є робить клясичний позіх і починає викладати перший чорний ряд.

Меланхолійний негр, три його колеґи кольором, один індус та один хоробрий самурай з Японії, в цей час роблять свої ставки на один з рядів.

Круп'є кладе внизу під першим другий і останній ряд, підраховує суму очків і оголошує:

— Червоний 29!

Це зайва формальність, бо кількість очків у картах і так усім добре видко.

Але таємничий мулат пунктуально виконує свої обов'язки.

У меланхолійного негра трясуться руки й губи.

Він підводиться з свого стільця й докірливо звертається до своїх чорних співпатріотів:

— Моя так і знала! Моя говорила, що у них змова! Яких чортів моя сюди ходила?

З обуренням ткнувши пальцем кудись у повітря, між постатями японця і круп'є, меланхолійний негр помічає злобний погляд ріо-де-жанейрівського мулата.

Мулат — цього, другого, третього, четвертого й усіх негрів, що заповнюють кафе — по-звірячому ненавидить.

Він вважає їх за своїх корінних ворогів тому, що він сам особисто суржик і по крові спинився десь посередині між негритянкою та дон-жуаном з Мінас-Жіраесу.

Меланхолійний негр не з хоробрих.

Лаятись і дійти серйозної сутички з мулатом — боїться, а піти звідси — йому не хочеться.

Він хворий на азарт.

Мулат ричить:

— Що ти сказав?!!

Замість відповіді, меланхолійний негр мовчки шиється поміж люди й сідає назад на стілець.

Загострена увага третьої кімнати, що складається з повій та гуртків — бакари, фаро, доміна, ляндскнехта й оскаженілих випивак — вщухає.

Мулат ще хвилину саркастично дивиться на негра й раптом вибухає в кельнера:

— Гальт! – Ґрос-ґляс чистого спирту! Хутко!..

Японцю щастить.

Уже протягом чотирьох сеансів гри в трант-е-карант — він одержує 29, 30, 31, 32 очка — на користь своїх ставок в одному з рядів — чорному або червоному, проти 34, 35, 36, 37 програних очків протилежного ряду, на якому чомусь ввесь час волею тотемів опиняються нещасні ставки меланхолійного негра, його колеґ та індуса.

Проте індус у грі — зона майже невтральна.

Реґулярно й спокійно, як факір, ставить по 5 марок на ряд, і не то виграє, не то програє, а здебільшого метикує залишатися в межах можливостей раз назавжди витягнутої з кишені стопки срібляних райхсмарок.

Індус мовчить і дивиться на пуп туза черви в пошуках нірвани.

Японець, навпаки, щоразу, коли загрібає виграш, приспівує мовою своєї батьківщини:

Оні во кімеру йо: зян, кен, пон!
Сенака татаку йо: тон, тон, тон!

— Ставлю на червоний! Круп'є! — 200 марок!

Хару га кіта. Хару га кіта.
Доко ні, кіта.
Яма ні, кіта. Но ні, кіта. Сато ні, кіта.

— Кельнер! Ґебен зі мір айнен ґутн шнапс! А коли немає, — турецького молока!

Нана га саку. Нана га саку.
Доко ні, саку.
Яма ні, саку. Но ні, саку. Сато ні, саку.

— Забираю банк! Круп'є. — На чорному залишаю 500 марок!

Торі га наку. Торі га наку.
Доко де, наку.
Яма де, наку, Но де, наку. Сато де, наку.

— Стоп!..

— 31 чорний, плюс 31 червоний!

Холодним вигуком мулат стверджує перехід банку на користь круп'є.

Підводиться, спирається руками на борти льомберного столу й обводить поглядом компанію:

— Гру кінчаю!

Третя кімната повним складом залишає дрібні інтереси бакари, фаро та аперитивів і з очікуванням обертається навколо себе.

Вона досвідчено констатує, що мулат утворив потрібну атмосферу для погрому.

Меланхолійний негр справляє раз навіки встановлений ритуал:

— Моя так і знала! Моя говорила, що в них змова! Яких чортів моя сюди ходила?!!

Таємничий мулат мовчки обходить льомберний стіл, підходить до негра й робить несподіваний нокавт.

Негр точиться на долівку, заюшений кров'ю...

Я виходжу з третьої, з другої і з першої кімнати кафе на зимне повітря Фрідріх-Штрасе.

Тепер я знаю, що за моєю спиною нічого особливо романтичного й цікавого, окрім скандалу та грошей, не залишається.

АКЦІЙНЕ Т-ВО ФРІДРІХ КРУП В ЕСЕНІ

З п'яного рота смердить пивом і неперетравленим Джаакомом Россіні.

„Канне бір, Лізе, бір, Лізе бір!"

Господар буфету не такий швидкий на висновки, як музичні рецензенти. Він не має наміру визнати свого вранішнього співця за нового Карузо. Тупий клясичний клайдесдаль своєю суттю, господар спочатку пересвідчується що з брудної робітничої блюзи жодного пфеніґа не можна більше витягти, а відтак бере робітника за комір і викидає в двері на морозне повітря пасажирського тунелю під кількома плятформами есенського вокзалу.

У мене всю ніч відбувався відьомський шабаш, що споруджував навіжений пандемоніюм спання навсидячки у вагоні третьої кляси, як це практикується,—чорт би її забрав,—по всій культурній Европі. Після дванадцятої години на вікнах купе відблиски індустріяльних заграв Руру. Нарешті, о четвертій годині ранку я в Есені, в царстві розвінчаного гарматного короля Крупа, а тепер короля шлейок, сейфів, вічних пер, термосів та

портативних універсальних залізних кльозетів. Я зліз, як кажуть, не з тієї ноги, бо відразу ж опинився у пивниці, під вокзалом, яка справляє обов'язки пивниці для тубільців, а для пасажирів третього ґатунку має бути за буфет.

Тут я сиджу й чекаю тієї години, коли зможу вийти в місто, не спокушаючи людей на підозрілу увагу. У мене й так багато шансів на те, що мене матимуть за нового комінтернівського завaґітпропа серед есенських робітників.

Я з ними знайомлюся відразу.

Одного викинуто з приміщення. Решта,—їх тут досить, — глибоко залазить у свої кишені, підраховує брондзу пфеніґів і одержує, від вічного невіри-господаря малесенький ґляс пива, завбільшки з три-чотири наперстки.

Ось де я бачу справжніх німецьких робітників. В Берліні трохи не так. —

Берлін — одне з місць, де лазять дурні „бедекерові" чужоземці. Маґістрат не стане показувати їм обидва боки медалі.

Есен місто що не входить в загальний плян мандрівок та авантур. Тому я бачу другий бік щасливої німецької ідилії, а саме — гнилі форніри, на які наліплено дорогоцінні шпалери міжнародніх путівників.

Я бачу Есен...

— „Наше місто Есен стоїть на річці Рур. При цьому, за даними нашого статистичного бюра, воно з часу організації нашої фірми, — запам'ятайте ливарні Фрідриха Крупа, — ні разу не

тонуло. Воно не може тонути, не має права тонути, бо наша фірма, — запам'ятайте ливарні Фрідріха Крупа, — міцно стояла на ногах у часи найгіршого бурґфридену. Наша річка Рур є правий доплив Райну, любого старого Райну, де росте райнвайн і будуються високі споруди винограду. Тече наша річка Рур з плята Вінтерберґ, — 664 *м,* над рівнем моря, — і допливає до Райну, до любого старого Райну, при місті Рурорті. Завдовжки наша річка Рур—235 *км,* у долішній течії на 75 *км* судоплавна за допомогою шлюзів. Наша річка Рур зрошує Райнсько-Вестфальський кам'яновугільний басейн, що завдяки ньому наша фірма,—запам'ятайте ливарні Фрідріха Крупа, — і досі... гм... гм... цвіте! Допливи нашої річки Рур праворуч Мене; ліворуч: Ґене, Вене, Рер, Гене й Лене. В дев'ятому віці на місці наших заводів, — запам'ятайте ливарні Фрідріха Крупа,—на місці Есену було засновано манастир черничок-бенедиктинок, любих старих черничок, що їхнє благословіння й досі перебуває над нашими головами, вкритими сивиною через роботу в нашого любого,—запам'ятайте ливарні Фрідріха Крупа,—господаря. 1001 року люба, хороша начальниця манастиря Ґаґона, — сестра Гайнріха I Птахолова,—оточила селище, що втворилося навколо манастиря,— наш любий Есен,—стінами, й отак заснувала місто, щоб з ласки всевидящого бога в ньому мав узятися за самовіддану роботу наш любий,—запам'ятайте ливарні Фрідріха Крупа, — господар. Не вірте, коли вам будуть говорити люди які звуть себе комуністами, що місто утворює торговельний капітал, а не побудування стін навколо селищ. Вірте, що досить побудувати стіну, щоб утворити місто, в якому міг би розправити свої крила справжній геній епохи, такий от, як наш, — запам'ятайте ливарні Фрідріха Крупа, — господар. Манастир 1275 року одержав імперські права, і начальниця, його сіла в любому, безнадійно загубленому для нашого часу, райнському соймі прелатів. Сюзеренне право, любе хороше право, над Есеном спочатку мали графи Марк, які жили в своєму замкові Марк у селі Марк біля Гаму. З 1495 року сюзеренне право, любе хороше право,—над Есеном належало герцоґам Юліх-Клеве-Берґським, а з 1609 року — Бранденбурґові. 1801 року манастирське володіння,—наш любий Есен,—було секуляризоване. Розумні люди зробили це своєчасно, бо хороший дорогий Фрідріх Круп,—запам'ятайте ливарні Фрідріха Крупа, — мав уже на той час чотирнадцять років і через десять років мусів закласти підвалини нашої фірми, — запам'ятайте ливарні Фрідріха Крупа..."

Безперечно, я не помилюся, коли скажу, що подібну історію, рекомендацію Есену та інше, що стосується до нього й до герба Крупів, можна почути з вуст аґітатора з християнського об'єднання професійних спілок. Увесь Есен пахне підозрілими клясовими речами. Вже о шостій годині ранку я помітив велику зміну в типах відвідувачів пивниці. Більшість, що крутилася

навколо шинквасу з пивним крантом, ретельно зважувала на долонях свої брондзові пфеніґи, й пила своє пиво на ходу,—зникла. Це були робітники, які забігали о четвертій та о п'ятий годині, ідучи на роботу. О шостій годині,— перша новина,—з'являється заспаний шпик. Може й запізно, та для нього сьогодні незвична пожива.— Що й казати,—ловити щодня біля шинквасу есенських бідолах з „Рурським відгомоном" у руці та безневинними словами на вустах, і раптом натрапити вряди-годи на Олексу Теодора Влизька, більшовицького аґента! В моїй місії не може бути для цього дяді жодних сумнівів, бо я говорю російсько-німецькою мовою, а раз так,—значить листоноша Зінов'єва! Шпик негайно, на відстані двох буферів, причіпляє свій товаровий вагон до мого й одягає на мене умовну пльомбу. Тепер він не відлипне від мене до мого від'їзду з Есену. Щодо цього я відносно й погоджуюсь з ним і набираю вигляду, що все, значить, гаразд зрозумів:—Живи, — мовляв, —браток! Разом із стандартним шпиком з'являються в пивниці типи, що їхні кепі на голові та світер на плечах не мають кольору какао та слідів учорашнього шляку й мазуту. Це — люди, що можуть іти на роботу й у білих світрах і мати пальто,—дешеве, але пальто, не жахаючись, що його більше не купиш, коли попсуєш. Вони, само собою, читають клясичний „Форвертс". Це — соціялістичні християни, гурт шанхайліґерів анно доміні 1929, які всюди виголошують:— „Антіква пробо!.."

Сім годин.

Я готуюсь вийти з пивниці до міста.

Підходжу до шинквасу по останній ґляс пива. Прошу солоного бублика на закуску. Це в мене формулюється так:

— Герр! Дайте мені бітте зальціґ крінґель!

Буфетник у відповідь щось говорить. Я не розумію. Буфетник починає доводити за допомогою заощадженої спадщини славетних римських мимів Батила й Пілада та учнів останнього Ґіласа, Мнестера та Паріса, а також мимів пізнішого періоду римської імперії Камарала й Фабатона. Але я не розумію. Буфетник безпорадно звертається до глядачів цієї вистави. Тоді підходить шпик і звертається до мене. Я йому кажу, що я не чую й не гаразд розумію німецьку мову. Він мені пише:

— Ві русіш? Вона говорить, що бублик нема! Зер гарно! Я любовник Сов'єт Русланд!

— Дуже приємно, дуже приємно!

Відповідаю я. Проте в мене не дуже приємний вигляд. Але за хвилину хлопець, тобто шпик, виявляє себе такою чарівною людиною, так щиро захоплюється мною, як громадянином Республіки Рад, зокрема так гарно платить за мої ґляси, що я випускаю свій сир з рота, — змінюю гнів на милість і в душі починаю сміятися з традиції наших Пікрошолів — убачати в кожному Тукдільоні шпигуна (див. розділ 47 „Повісті про жахливе життя Великого Ґарґантюа батька Пантаґрюеля, що колись скомпонував її маґістр Алькофрібас

Назьє, витягач квінтесенції — книги повної пантаґрюелізму, 1542 р.“).

Отже я й псевдо-шпик застібуємо ґудзики своїх пальт.

Я кидаю „своїх“ соціял-християн за мюнхенським пивом біля підозрілих столиків і виходжу разом з несподіваним знайомим на порожню й холодну площу. З ним же разом сідаю до жалюгідного трамваю й їду невідомо куди. А трамвай таки справді жалюгідний. Не говорячи про те, що колія вузенька, та й то тільки одна, проходить тісною, але довгою, як глиста, вулицею. Про пульманівські вагони в Есені не може бути й мови — у мене звичайний клясичний вагон, який уславився в Києві під назвою „0“. Я сиджу в ньому й голодними очима дивлюся на культурну Европу праворуч і ліворуч. Темні будинки миготять у вікнах трамваю, покритих морозним сюрреалізмом. Нагадують ці будинки, — в перспективі темних провулків, повз які проходить трамвай, — не таку вже й чужу — для мене — Полтаву. Я ж ніколи не вихвалявся, що я Европенко, і про Полтаву не забув навіть в Есені. Дахи есенських будинків круті. Фасади викладено кольоровими тафлями. Це, можливо, моя брутальна помилка, бо в Есені нічого кольорового нема, — все чорне, тюдоріянське. Крізь шибки вікон наївно всміхаються любому мандрівникові затишні лялечки, квіточки, ведмедики, котики та інша штучна живність, яка так зворушує наші серця на міжнародніх периферіях. Взагалі я все бачу й спостерігаю.

Навіть більше того, — я вже встиг спостерегти загальну зовнішність Есену, а трамвай все їде та їде. Я категорично вирішую доїхати на ньому до самого „стопа“ й за відсутністю цікавого на штрасе, — звертаю увагу на середину вагону. Пасажири справляють цілковите враження, немовби я вдома на Україні й в українському трамваї на світанку. — Робочий одяг, кепі, і на всьому цьому товстий шар мазуту або шляку. Проте, я знаю, що в Есені все поховано під крупівським димом. Мене цікавить, яким чином есенські красуні можуть вийти ввечорі погуляти в усіх своїх принадах без риску спокусити кавалера на огиду. Адже їх мусить за годину забруднити Круп, що крутиться над Есеном удень і вночі у хмарах диму. Це я знаю з власного досвіду. Есенці всіх шарів суспільства мусять мати примусовий опролетаризований вигляд. І вони його дійсно мають, примусово й без примусу, — в усіх відмінках. Спробуй но тут, розбери, который церґібель, а который редактор „Рурського відгомону“, газети компартії Німеччини. Хібащо психологічний момент та різниця в кольорових нюансах світерів, що я про неї згадав далеко вище.

Мій супутник показує мені в бік вагону на трьох робітників. Один з них, очевидно, продовжує оповідати, а двоє з усмішкою слухають:

— ...„Але Франц Путчек, весело насвистуючи, пішов додому. Він завжди говорив, що ніхто нічого з ним зробити не може, бо він, — Франц Путчек, — добре знає Конституцію Німецької

імперії й свої, — Путчекові, — права! Ґут! Поліція заарештувати Франца Путчека відмовилася, але порадила панові директорові подати до суду. В призначений день Франц Путчек одержав повістку й з'явився до амтеґерихту в безжурному стані. Від оборонця він відмовився. На запитання судді, чи дійсно він, — Франц Путчек, — образив пана Ґальвайса, директора ливарні Крупа в Альтенесені, показавши йому в кафе „Альфред" біля Ґертравдіскірхе дулю, — Путчек відповів, що це так, але що він, — Франц Путчек, — дивується з глупоти судді, який мусить бути на сторожі імперських законів і знати, що вчинок його, — Франца Путчека, — вдіяний в межах імперської Конституції й до судового розбору не належить. Він, — Франц Путчек, — сміється з судді й на його вирішення йому, — Путчеку, — наплювать. Тоді суддя встає й вимагає експертів, які б засвідчили, що Франц Путчек, швець з будинку ч. 106 — на Шавссе-штрасе, цілком здоровий, а Франца Путчека прохає виголосити про це саме формулу присяги. Тоді Франц Путчек говорить: — „Клянусь, що я здоровий розумом і тілом! Хай допоможе мені бог! Пане суддя, — прочитайте пакт 143 (13) статті четвертої, розділу шостого, — „основні права німецького народу", в Конституції німецької імперії, ухваленій на німецьких установчих національних зборах у Франкфурті на Майні 28 березня 1849 року!" Сторопілий від такої заяви Франца Путчека суддя автоматично шукає на своєму лезепультові Конституцію німецької імперії 1849 року, але не знаходить, і падає в крісло. Тоді Франц Путчек з переможним виглядом витягає з кишені свою Конституцію й читає: — „Пакт 143-й (13-й), статті 4, розділу шостого. — Всякий німець має право вільно висловлювати свою думку мовою, писанням, друком і за допомогою виображень"...

— Ха-ха-ха!

— Фріце! А що ж далі сталося з Францем Путчеком?

— Йому присудили 100 марок штрафу й два тижні арешту за образу урядових осіб, що за одну з них мався й директор ливарні Крупа в Альтенесені. Спочатку думали, що Путчек не переживе розгрому своїх конституційних переконань, але потім він вичуняв і, навіть його було попобито разом з іншими нашими, з наказу Зеверінґа.

Інформуючи мене про темарій звичайних робітничих балачок в Есені, мій супутник додає:

— Як бачите, еріннерунґ фюр Зеверінґа, — staатс-комісара в Рурі в 1919 — 20 ярен, — ще жива, безондерс фюр розстріли пролетаріяту з наказу цього соціял-демократа вахрен каповського путча.

Я набираю тямущого й хитрого вигляду, здається, недоречно підморгую, трамвай в цей час нарешті спиняється після трансрурського рейсу, ми виходимо й прощаємося. Виявляється, що псевдо-шпикові нотвендіґ ґеен на роботу до незмінного Крупа. Підводимо до неба ротфронтів-

ські кулаки, псевдо-шпик вигукує мені в ухо та в мій замучений бльокнот — „Гох Сов'єт Уніон", і ми розходимося. Як червона шапочка, — я залишаюся самотній і нетямкий серед площі, на зоні крупівських труб, домкратів, заліза, шляку, диму, циндри й остаточно чорних будиночків, нещасніших за мене. Бідний Вертер, попавши сюди, кінчив би самогубством раніше, ніж закохався б у Лоту, а до послуг були б крупівські кулі. І коли я викохую надію повернутися, кінець-кінцем, на Україну живісіньким та здоровим, то треба завдячувати версальському мирному пактові, за яким самий дух крупівських гарматних постачань було знищено на кілька сотень тисяч кілометрів навкруги землі.

Незалежно від цього, я таки справді безпорадний. — Питаю кількох перехожих робітників, службовців та дрібних крупівських васальних буржуа. — У всіх одна відповідь: Готель? Ні, вони не знають готелю! Вони люди помірковані й такими ганебними справами не займаються! — Не можу займатися! — Дружина, діти! — Ні, вони не знають, що таке готель! Їм ніколи!

Побожно підходжу до величного монументу, що стоїть серед площі. Це крупівський засипаний шляком шуцман.

Червона шапочка: — „Скажіть мені, будь-ласка, герр шуцмане, як мені дістатися до готелю?!

Вовк (ричить): — „Готель? Ні, він не знає готелю! Він стоїть на сторожі закону й не може на дорученому йому бекетові дозволити таких запитань!"

Червона шапочка налякана відлітає від шуцмана, зникає в завулкові, блудить, з радістю виходить на якусь трамвайну колію й іще з більшою радістю сідає до трамваю.

— Я плачу кондукторові 10 пфеніґів, що схвалив маґістрат, питаю, чи доїду цим трамом до бангофу, як це написано на дошці, одержую відповідь, що це так, але що зараз трамвай іде в протилежний бік і мені треба спочатку доїхати до кінця, а потім заплатити 15 пфеніґів і їхати назад цим же трамом до вокзалу. Я негайно погоджуюся, та маленька деталь псує всю справу.— Кондуктор захоплено й приязно дивиться на мене. — На жаль, якийсь чорт сіпнув мене спитати про готель і в нього. Кондуктор негайно нагиндичується: — Ні, він готелю не знає, він нічого не знає про готель, йому цікаво знати, за кого я його вважаю?!

Я бачу, що мені в цьому трамваї робити нічого й шнель вилітаю на першій зупинці. Несміливо поглядаю на вікна вагону й помічаю, як мене проводять кілька пар ображених у своїй гідності очей. Що за чорт? Невже я компромітую Радянський Союз? Та чим саме?

Тепер, ще того не вистачило, я стою серед площі оточеної 20-ма бюрґерськими будинками. Серед площі ж стоїть і незмінний шуцман, а за площею, в прорізі, видно поле й десь, казна де,— на обрії, — Есен „малиніє в далині", як у поганих поетів верба. Чи не тут народився Ернст-Теодор-Амадей-Гофман, чорт візьми мою душу! І невже

я мушу бути за Переґрінуса Тіса, а навколо мене ображені, — не втечею майстра блох, а звичайним словом — „готель“, — Антони Льовенгуки. І як мені тепер потрапити до Есену, коли я не певен, чи ще позначається далекосяжний вплив Крупа на тих місцях, куди я попав. Боязко, з останньою надією, підходжу до шуцмана.

— Герр!.. Г... г... гго... тель???

Все пропало. І цей, — що спочатку підтримав мою надію, ввічливо козирнувши, коли я готувався до запиту, — після того, як почув слово „готель“, — випростав трансокеанські груди й дуже просто почав дивитися крізь мене на буденні явища побуту. Я напевне сказати не можу, але я мислю, я здогадуюсь, що він зумів побачити крізь пальто, як то в мене брюки тримаються лише на одній порваній, брудній шлейці, а плястрон під шикарним кашне абсолютно не годиться для дружнього файф-о-кльоку. В усяким разі він цього не висловив виразом свого обличчя, — німецька поліція ідеально муштрована, щоб зуміти не втворювати сприятливих обставин для шокінґу. Але для мене дас іст я ебен ді зах, що я від погляду цього шуцмана відчув себе первісною протоплазмою. Це викриття настільки мене жахнуло, що кинулося в вічі перехожому пролетарю, добрій душі, і він, пожалівши мене, здається запитав своєю старо-німецькою мовою, чи не задушено моїх батьків при катастрофі в шахті „Зельцер“ — „акційного т-ва Фрідріх Круп в Есені“. Коли я пояснив йому з жалісним виглядом, що

мені потрібен готель, він спохмурнів, як інші, але відтак придивився до мого обличчя, полегшено зідхнув, розсміявся, щось сказав і написав на ласкаво запропонованому від мене бльок-ноті: „Оскар-Готель“. Потім, за допомогою пантомім, показав мені в поле, в напрямку до Есену, на селище з чотирьох будинків, пояснив, що я мушу непролазною грязюкою піти туди по наявному шосе й постукати в двері другого будинку. Я в одчаї вирішив виконати цю самовіддану роботу, — пройти в поле й постукати в цвайтер гавз, — щоб не образити доброї душі, що спинилася й постановила без далекогляду стежити на віддалі, чи успішні мої маневри.

Добра душа зникла з обрію лише тоді, коли я справді постукав у цвайтер гавз.

На мій настирливий провінційний стук у двері, за п'ять хвилин вийшла бліда замучена баба з картоплиною в одній руці й ножем у другій. Вона чмихнула носом, — ну, точно, як у нас баба Палажка, — і запитала, якого біса, — не ручуся, але мабуть так, якого значить біса, мені треба, — тавзенд тайфлів?! При цьому я помітив, що з вікна виглядає друга картоплинка, чоловічий ніс, що мусить належати до юрисдикції адвоката Патемулена, а також бути за необхідний аксесуар люлена, а також бути за необхідний аксесуар любого німецького Ґансвурста-Пікельґерінґа, — йолопської персони на виноходній свині, рідного братіка нашого Петрушки.

Я ввічливо витяг свій писаний здобуток від доброї душі й показав бабі:

— „Оскар-Готель“.

При цьому я забалакав своєю російсько-німецькою мовою.

Баба лячно подивилася на мене. Ґансвурст-Пікельґерінґ зник за Стиксом каламутних шибок. Баба замахала руками, головою, — і олівцем:

— Оскар? Іст ніхт цу гавзе!

Що за чорт, чорт візьми мою душу! Вона каже, що Оскара нема вдома! Як це зрозуміти?!

— Фрав! Мені потрібен ніхт Оскар, а готель, звичайний готель, готель, щоб переночувати, готель — шлафен, зіх ерхолен, взагалі іх віль айн цімер хабен! Ґут, зрозуміли?!!

„Ах ти, господи мій боже, ах ти, діду Терефере“, як сказав Володислав Сирокомля.

— Зех да!

З цими словами німецька Палажка плюнула мені на черевики „елеґант“ від Штілера, та на ґратовані панчохі з Лінден-пасажу і грюкнула дверима. Знову вискочив у вікні Ґансвуртс-Пікельґерінґ і весело засміявся, навіть підморгнув, але це не завадило мені з сумом пересвідчитися по кишеньковому словникові, що бабуня запропонувала мені „геть“. Висловила вона його зі смаком і розбиваючи на складові частини літер, — так, що для мене все було, як намальоване на полотні.

Зниділий, поплентався я назад до трамвайної зупинки, до незмінного шуцмана, до 20-ти бюрґерських будинків серед таємничої площі, на якій я спіткав добру душу. Не ймучи вже віри ні собі,

ні людям, я, коли підійшов черговий трамвай, — спочатку голосно гукнув до вагоновода:

— Бангоф?

І лише, коли пересвідчився, що вагон справді йде до вокзалу, заліз у цю коробочку для метеликів, де й пришпилив себе, твердо постановивши ані ворухнутися протягом цілого райсу. Про готель я вже нікого не питав. Я здогадався, що це слово в Есені має дуже погану репутацію. Так воно й є. — Згодом я дізнався, що спитати в Есенських перехожих, маючи сумнівний вигляд та за прозаїчних жужеличних обставинах, — про готель, це все одно, що вимагати від людини допомогти дістатися до одного з популярних люпанаріїв. Справді, коли підійти до справи з мірилом есенців васалів Крупа, що їх годується всіма можливими, й неможливими розвагами аж до пранців, то стане ясна й зрозуміла їхня логіка: людина солідна, що має можливість серйозно жити в готелі, — не швендятиме пішки й трамваями по місту та не питатиме про готель, бо для таких людей існують готельні аґенти й авта на вокзалі, в яких репутація чиста й безневинна, як в янголів. Коли ж про готель, — про цю розкіш, що про неї бідним працівникам і мислити годі, — питає скромно зодягнена людина, як от, приміром, я, та ще й на вулиці, та ще й без хоч нещасненького чемодану, то ясно, чого вона хоче! Для такої людини люди інформації не дадуть, бо й у самих рильце в пушку. Моя ж російська мова їх не то, що не дивує, а навпаки, — перемішуючись з тубільською

німецькою мовою, божевільно акцентуючи слова,— створює уяву, що я звичайний собі російський сексуально-зголоднілий еміґрантик, яких багато працює у Крупа, тримаючи над собою німба бабників та сифілітиків. Здогадатися, що я радянський громадянин, есенці, звичайно, не вважали за свій обов'язок, — що за егоїзм у мене, — адже звідки їм знати, що все таки, бодай здерідка, вряди-годи, але й до них приїздять в гості східні „зарази". Правильно мислять есенські обивателі:— вони ще не встигли роздивитися як слід людей зі „Сов'єт Руслянд".— Не можуть роздивитися.— Ми їздимо по Берлінах, похапцем оглядаємо культурні установи німецької столиці, а потім або їдемо до другої европейської столиці, або застряваємо в першій, — вивчати „розклад буржуазії". Г'ех, — і моя на тому шапка горить!— Розважаюся хоча тим, що все ж горить не так, як в інших! — Я бачив „розклад", але з не меншим зацікавленням споглядав і німецьку жужелицю, і Рур, і таке інше, що біля нього немає змоги ходити в білих манжетах...

Отже трамвай щасливо висадив мене біля вокзалу. Не в повітря висадив, звичайно, а на поганенько мощений як для Европи, брук. Від вокзалу я обережно, — не розкидаючись щедро в траєкторіях перекидання по місту, — пішов пішки оглядати місто, занотовуючи кожний поворот, кут, деталь, щоб згодом самотужки вилізти з лабіринту до вихідного пункту.

Десь, за однім з поворотів, мене зразу ж здивували дві речі: поперше, — величезний свіжий сіро-рожевий будинок, а над ним... „наш", радянський прапор, червоний, комуністичний! Подруге — недалеко від будинку — площа, серед площі висока бетонова цямрина і з неї стирчить шуцман, який керує рухом у перспективі. Тобто, я хочу сказати, що руху на площі нема. Есен не рухається, не галасує поверховістю, — але кричить на ввесь світ, як мозок німецької революції, як центр райнсько-вестфальського індустріяльного району, як головне місто німецької гірничої промисловости. Власне, я почав про шуцмана в бетоновій шухлядці. — Чи то для оборони „на випадок обстрілу" з будинку під червоним прапором, чи то з жаху перед можливим, — чим чорт не шуткує, — рухом, — але факт, що шуцман страшенно велично й жахливо-смішно виглядає зі свого решета. Руба стає прогноз, що він десь нижче за видиме погруддя, — висиджує яйця спокою. Завдяки цьому олив'яному салдатикові в бетонових підпорах, я загубив усяку повагу до есенських шуцманів, хоча спочатку вони нагнали на мене жаху в справі про готель. Хай же буде над ними милість господня! — Я зрозумів, що шуцман в Есені стоїть у своїх бетонових шанцях, як крихкий термометр міської температури й застерігає себе на урядовому п'єдесталі не від їздців, автомобільного чи вантажного руху, а від пішого, і, до того, не від звичайного пішого, а від руху пролетарських демонстрацій та революцій.

Чорт з ним, карамелька нещасна! — Я йду далі! —

Пам'ятники:

Круп І, Фрідріх:

На пам'ятнику він з ковадлом. Ковадло, звичайно, не для того поставлено, щоб усі бачили, що Фріц Круп був „роботящою людиною, пролетарем“. Стоїть ковадло, щоб нагадувати заїждким ґешефтмахерам про аксіому: „куй залізо, поки гаряче!“ Нехай дух Фріца Крупа не прикидається на небі перед богом бідненьким дурником, — я знаю його добре й скрізь, де тільки можна буде, галасуватиму про справжній стан речей. Почав Фріц Круп з того, що став провадити досліди на заводі „Добра Надія“ в Штекераді. Завод придбала його бабуся — скупиндя Амалія Круп. Ви гадаєте, — все це так просто! Ні, — бабуся купила завод лише після того, як дорогий онучок погрозив отруїти її, зарізати, потопити в Рурі, якщо вона не виконає його, — онучкового, — бажання. Для ймовірности він навіть зробив розчин курячих покидьків з паленим пером. Бабуся Амалія щиро повірила, що це отрута, покуштувала на язик і, — зважилася купити „Добру Надію“. Не вірте Феліксу Пінеру, коли він говорить, що в ці часи „практичне виробництво страждало: воно не могло прогодувати свого господаря, який дуже мало думав про щоденний хліб, бо цілком занурився в свою ідею“. Жодної ідеї, якщо не брати під увагу жадоби грошей, у Фріца Крупа не було. Просто він був пияка,

й через це йому довелося 1808-го року бабусину „Добру Надію“ продати. Відтак Фріц переселився до Есену. Тут він сів у материну колоніяльну крамницю й під сучасною гордовитою вивіскою „Фрідріх Круп“ почав торгувати звичайною кавою, кривавою ковбасою й цигарками, що їх продукувалося з „бичків“, назбираних біля контори мальпостів. 1811 року Фріц Круп здобув у громаді Альтенесен, невеликий одруб землі, що на йому побудував плющильний молот разом з виплавними й цементними майстернями. Можна дивуватися, яким чином пияка здобув і зберіг зиск від свого крамарювання, щоб улаштувати мало не завод. Справа дуже проста. — Продав усю крамничку на ходу, — з кавою, кривавими ковбасами, й цигарками з „бичків“. Може цього було й замало, щоб щось побудувати, та візьміть під увагу, що за тих часів здорово різалися в карти, а з прийомами шахраїв-картярів не були гаразд знайомі. Все можливе! Після дослідів, — з „допоміжними засобами“, — що коштували Фріцу Крупові дуже дорого, йому пощастило видобути виливану крицю, про яку „Спілка для заохочування промисловости в королівських пруських державах“ сказала, що це річ нічого собі, ліпша за англійську крицю тощо. На жаль, не зважаючи на визнання та на велетенські замовлення з-за кордону, — виробництво не мало змоги поступувати, бо Фріц всі аванси ретельно пропивав і паскудив репутацію своєї фірми. З великими перешкодами дотягнув Фріц Круп своє вироб-

ництво до 1826-го року й помер, передавши справу своєму синові Альфредові Крупу. Як кажуть у дитячих казках і в казаннях соціяль-християн в Есені, — з неба прилетів якийсь охоронець Архістрайкбрехер і забрав душу Фріца в надхмарні покої, — пиячити перед троном господнім, — не сподіваючи на банкрутства.

Круп II, Альфред:

Скупиндя. — Завдяки цьому з недобитків батьківського виробництва втворив світову фірму. Його богом був Мамона. Для грошей він навчався безсонними ночами технічних наук, закордонних мов, щоб потім одержувати з них користь, саму користь і нічого більше. Обивателі, що з презирством дивилися на п'яну роботу Фрідріха Крупа, — з неменшим презирством чекали на наслідки господарювання на альтенесенських кістяках надійного синка. Синок вивіз! — Історія й вельмишановний німецький камрад ідеаліст Фелікс Пінер, на жаль, не може сказати, скільки коштував розквіт Альфреда Крупа на купі черепків тим, без кого фірми не квітнуть, тобто пролетаріям. За словами Пінера, Альфред Круп жив голодний тоді під той час, коли зводив фірму на ноги, а саме „жив живлячись картоплею, маслом і хлібом, без м'яса, й лише десятиліття згодом...“ Оці самі десятиліття згодом! Знаємо ми їх! Та хіба мало було хліба з маслом і картоплі й за першого десятиліття, коли ті що ходили під „самовідданим“ господарем, і просто були без хліба та масла, — з самою

картоплею, а то і так, з молитвою від абатства. Сам Альфред Круп писав у відозві до робітників: — „Впродовж п'ятнадцяти років я здобував рівно стільки, щоб виплачувати заробітну плату робітникам. За свою власну працю й турботи я не мав нічого, окрім свідомости, що виконав обов'язок“. Здорово втнув! Заробітну плату виплачував, — кілька нещасних голодних марок, — а сам нічого не мав! Цікаво знати, з яких причин росла фірма, коли все так відбувалося? Тонув, мовляв як Фрідріх Барбаросса у Салері біля Калікадносу у Вірменії, а „десятиліття згодом“ — воскрес!

1851-го року на міжнародній промисловій виставці в Лондоні фірма Круп виставила груду виливаної криці вагою 2.000 кіло, й це звернуло увагу цілого світу на справи Альфреда Крупа. Зиск шалено зростав. А скромний Альфред їв один хліб з маслом. Бідний Альфред! Звернувши увагу на значіння виливаної криці для гарматних дул, Альфред Круп почав виробляти гармати. У війнах 1866 й 1870-71 років німецька армія, завдячуючи шляхетному Альфредові Крупові, вже з успіхом трощила своїми крицевими гарматами ворожу жалюгідну брондзу. Альфред їв свій хліб з маслом! Війни Бісмарка були за іспит для гармат Крупа, як для м'ясорубок. — М'ясорубки себе зарекомендували! Бідний Альфред їв свій умовний хліб з маслом. І подавився ним 1887 року. Разом з Альфредом, як кажуть, погасла геніяльність у родині Крупів. Але в ній вже не було потреби. — Справа могла жити й без генія.

Круп III, Фрідріх-Альфред:

Як сказано вище, — фірма Крупа вже не потребувала геніяльности. Тому Фрідріх-Альфред спокійно виїхав із свого закуреного й нудного Есену до Капрі, де й почав розважатися гомосексуалістичними оргіями. 1909 року, в зв'язку з викриттям соціял-демократів, — у ті часи вони ще вміли викривати здерідка й некомуністів, — Фрідріх-Альфред Круп пустив собі в лоба кулю власного виробництва. Вшанувати похорон приїхав до Есену „сам“ Фріц-Вільгельм-Віктор-Альберт Гогенцолерн, — імператор і друг, той самий, який, вступивши на трон 15 червня 1888-го року, того ж року, 16 серпня виголосив у промові на відкритті пам'ятника принцеві Фрідріху-Карлу у Франкфурті на Одері, – свій державний програм: — „Краще покласти на місці всі 18 корпусів німецької армії й 42 мільйони німецького народу, ніж відмовитися від будь-якої частини теріторіяльних здобутків Німеччини!“. Як відомо, цей програм Віллі II згодом з честю виконав, навіть надпродуктивно: корпусів німецької армії він поклав на місці не 18, а набагато більше, німецького народу теж поклав досить, поклав і себе в шухлядку, як імператора; а теріторіяльні здобутки дійсно здобули... союзники. Демонстративно приїхавши до Есену, Віллі II шедеврально виголосив свою славетну промову про соціял-демократів. На цій промові навчився згодом ораторського мистецтва Юзя Пілсудський, варшавський Сенька Вирви-Глаз. Поховавши друга-гомосексуаліста, — Віллі II

примусив збудувати йому брондзовий пам'ятник і цим наплював у лице горе-викривачам. Називаючи в своїй промові на Есенському вокзалі соціял-демократів „огидними мерзотниками й сволотою“, Віллі й не знав, що вони справді одроблять ці титули як слід, цілуючи згодом нижче спини того, хто їх опаскудив 1902 року, — повертаючи йому царські маєтки, що завоював пролетаріят Німеччини та сплачуючи „найясніші“ збитки.

Цей же Віллі запропонував у наречені єдиній спадкоємиці Крупа, — фройляйн Берті Круп, — аристократа фон-Болен-унд-Ґальбаха. Ґальбах, коли одружився, одержав з Вільгельмової ласки право називатися Крупом IV і продовжувати рід Крупів. Проте Ґальбах напевне не знає, яка кров має бігти в продукціях фройляйн Берти, — комерсантська Крупівська, чи імператорська кров Гоґенцоллернів. Сам Круп — фон-Болен-унд-Ґальбах у цій справі зразу ж відпав. — Він лише затичка.

Круп IV, фон-Болен-унд-Ґальбах:

Йому ще не поставлено пам'ятника в Есені. — Затичкам пам'ятників принципово не ставлять. Хоча й він, як усі Крупи „постраждав“ за „ідею“. — Комфортабельно відсидів 1923 року, за Пуанкаре, кілька тижнів у тюрмі. Круп фон-Болен „боровся“ за ідею гармат, що їхнє виробництво в Німеччині знищував версальський мирний пакт. Круп фон-Болен — солідне ім'я! Це ж він та й інші крицеливарні трести зробили все залежне від них, за допомогою своєї преси,

1907—1914 року, щоб загострити економічні й політичні конфлікти, втворити атмосферу тривоги в Европі та Азії. — Гармати вимагали покупців. — Круп вимагав конфліктів. —Він був часткою цілого, що втворило ґрандіозний ґешефт імперіялістичної війни. Крупівські м'ясорубки добре поширювались і добре працювали. До 1885 року Круп приставив 34 державам понад 200.000 гармат. Скільки ж він приставив до 1923 року?! Клясична „Берта" та „Колосаль" ввійшли в історію артилерії, виглядаючи зі сторінок фот, як Молох, пригнічуючи собою своїх прадавніх прототипів, — каронади, єдинороги, мортири, і далі в історію, — балисти, катапульти, требюше, аркебузи, бомбарди, кулеврини. Круп, що вславився своїм „найкращим" ставленням до робітників, — потурбувався задля них, як ніхто інший. Крупівська виливана криця лежить на полях Вердену тисячами скалок, — кожна скалка оповідає про героїчний період буржуазії, — про Крупа.

„Акційне т-во Фрідріх Круп в Есені".

1812 р. — збудування ливарні в Альтенесені. 1819 р. — ливарню перенесено ближче до вугільних копалень „Зельцер" і „Нойяк", біля Есену, 1864 р. — Круп здобуває перші залізні рудні в окрузі Лян, два металюрґійні заводи й поклади руди в Горсавері. 1871 р. куплено завод Германсхюте в Нейвіді й низку залізних рудень у Вестервальді на річці Зіґ, в Аґерталі й по річці Лян. 1873 р. — Круп купив Акційне т-во Гановерських гірських заводів, — вугільні копальні Гановер біля

Бохуму й завод Йоґанесхюте біля Дуїсбурґу. Заснував разом з двома англійськими й одним еспанським заводом велику копальню в Еспанії, — „Орконера Ірон-Оре К° Лтд", з якої Круп на довгий час забезпечив себе 200.000 тоннами високоцінної руди щороку. 1886 р. — Круп купив завод Астхефер і К° в Аннені, що вславився виробництвом фасонного крицевого виливання. 1889 р. — куплено рудню Лянґенберґ у Льотаринґії й більшу частину об'єднаних копалень „Зельцер-Нойяк". 1892 р. — здобуто машинобудівельні заводи Ґрузонверк в Маґдебурзі-Букау 1896 р. — міцний зв'язок Крупа з корабле-й машинобудівельним товариством „Германія", допомога йому й реорганізація його господарства, — перенесення берлінських заводів у Кіль — Гаарден, — збудування кількох нових майстерень і налагодження виробництва парових машин, дизельмоторів та турбін. 1899 — 1901 рр. — Круп поширює своє підприємство в Есені. 1902 р. — товариство „Германія" переходить до цілковитої Крупової власности. 1903 р. — фірма акціонується й прибирає назву „Акційне т-во Фрідріх Круп в Есені". Акційний капітал 160.000.000 марок. Усі акції в руках родини Крупів. 1903 —1908 рр. — здобуто ще кілька вугільних копалень та залізних рудень. 1911 р. — угода про об'єднання інтересів, — інтересенґемайншафт, — з акційним т-вом Вестфальської дротяної промисловости, в Гамі. 1914 р. — аналогічна угода з залізопрокатними заводами „Капіто в Клейго". 1923 р. — Версальський мирний погром Німеччини,

а разом з нею й Крупа, якому ця слава особливо свербить, бо б'є по гарматному виробництву. Круп реорганізує свої підприємства й пристосовує до ідилічних потреб народнього господарства.

На випробних полях за Есеном уже не ревуть потвори імперіялізму, розбиваючи дослідні манекени, мішки з піском, фортеці, панцири й живих корів. Гармати обертаються на патериці зі стальними палками для німецьких філістерів, на зручне ломаччя фашистів, на кастети й удосконалені дванадцятизарядні пугачі для мрійників реваншу. Решта крупівської криці, що залишається від цієї найголовнішої „мирної" метаморфози — йде до плебсу,— до людей що цікавляться залізом і сталлю, як одним із засобів до культурного життя та роботи. Антанта переробила Крупа з бога війни Марса на „безневинного" Сатира, що підморгує оголеним зорям екрану дулами кіноапаратів. Численні трактори даремно дмуться в буки,— стріляючи в чорнозем вибухами газу, немов стрільними корками немовлят, або пукавками з різдвяної ялинки. Інженери націляються на обрії з прилад для точних вимірів. Друкарські й рахівничі машинки та каси реєстрування тріскотять у канцеляріях, універмаґах, в штабах фашизму й штабах пролетарської революції, в міністерствах закордонних справ,— тріскотять, наче кулемети, утворюючи нові „мирні" пакти й конфлікти. Круп і в мирному виробництві, працюючи на Европу,— сприяє новим війнам. Ніякі мирні пакти

не забезпечують миру, поки капітал гарматами чи друкарськими машинками, продукцією їх чи їх споживанням, працює на себе. Капітал може відшукати де завгодно дірочку, куди пролізуть його наміри, аж поки капіталу не знищено зовсім. Я б не здивувався, коли б сталеливарний цех Крупа в Есені, що має 66 мартенів, 12 конверторів, 3 електричні печі,— 12% усіх печей Німеччини,— спромігся б завтра втворити найдосконалішого бомбовоза.

17 домен з кубатурою 7.295 кубічних сантиметрів в одному лише доменному цеху Крупа в Есені. Кіплінґовський чорт, з баляди про Томлінсона, що відмовився смажити душу бізнесмена, бо зважав на кризу вугілля,— міг би позаздрити Крупові. 3.092.700 тонн власного споживання вугілю й 5.553.200 тонн для продажу. Кокусу 2.118.000 тонн, брикетів 295.350 тонн. Це частка Крупа у вугільному синдикаті. Частки в чавунному синдикаті 150.000, в стальному 487.000 тонн. Круп жере, як голодний німецький пес за часів інфляції, жере й виє на землю, бо замало смітників. Крупові замало свого. Тому жодні мирні погроми не могли ліквідувати численних крупівських лябораторій, де провадяться „безневинні" й „наївні" досліди над веселими корчами есенських собак у хмарах таємничого диму печей і хемічних сполучень. Там у лябораторіях і справді провадять досліди, щоб перетворити оте нехитре перо, що його застромлено в зад Міхеля, на пропелер бомбовозного реваншу.

Окрім зазначених вище історичних етапів розвитку Крупа, він має ще вугільні копальні в Хорделі, 37 залізних рудень в Зіґерлянді, Вестерлянді, Ляні, Шпеесарті, рудні рудого залізняку в Гердорфі, марґанцеві рудні „Ґлюкауф", заводи: Фрідріх Альфредгютте в Райнгавзені, Мюльгофенський завод в Енґерсі, Зайнергютте в Зайні.

Цехи й заводи Крупа: вагонобудівельні, паротягобудівельні (300 паротягів на рік), кораблебудівельні (8 елінґів), камнеобтісувальні, цехи дрібного будівництва, залізничних конструкцій, колибні цехи, механічні, цементні й паровичні.

Виробляють продукти Крупа: паровики, ґвинти, залізничні матеріяли, товарові вагони, паротяги, вагоновози, двигуни внутрішнього горіння, смоки високого тиску, землечерпки, черпки для відходків, сільгосподарські машини, перукарські машинки, машини для текстильної й паперової промисловости, вічні ручки зі стальними перами для незаможних поетів та писарів, стани для естампажних і прокатних заводів, машини для виготовлення пороху й вибухових речовин, пароплави, парові турбіни й машини, парові казани, перегрівники, нафтові мотори, компресори, залізні конструкції для підземних, надземних і гірських споруд, для побудування кораблів та мостів, авта, ліжка, термоси, бандажі для вагонних коліс і для маршалів та адмірала Тірпіца, щоб випинати груди, протези для калік, — понівечених гарматами Крупа, — акції, дивіденди, поточні рахунки, Людендорфа й фашистів,

голодні шлунки, запальні очі, революційні промови, страйки, фарисеїв, шпигунів, зрадників, святош, нарешті, саме місто Есен.

Все це виробляють крупівські цехи й заводи.

На підприємствах Крупа працює робітників — числом 100.000. З них 50.000 працює в самій лише ливарні Крупа в Есені, зі згадуваними вже божевільними двома цехами,— сталеливарним та гапковим.

Від цього в мене йде шобертом голова.

І коли врешті я не божеволію, то це завдяки тихому й скромному ляндшафтові естетичних зазіхань: я згадую, що Есен славиться не тільки Крупом, але й Вільберґом. (!?) Ви не знаете, що таке Вільберґ? Для неоклясика вся продукція Крупа не варта того, що зробив Вільберґ! Вільберґ видав в Есені останнє й найкраще в світі видання Клавдія Птоломея! Згадавши про це, я полегшено зідхаю і витираю з обличчя піт та крупівську кіптяву.

Жадного наміру шукати готелю в мене вже не лишається.

Закурений і пригнічений,— проблукавши цілий день Крупштадтом,— іду на вокзал і сідаю в поїзд на Кельн.

Я знаю, що рурські робітники й без мене зуміють зробити дальшу оцінку Крупові.

Вони вже її роблять. Починають робити.

Про це свідчить подія, про яку розповів мені ротфронтівець.

Справа відбулася на вугільній копальні Крупа „Нойяк" біля Есену.

На вечірню зміну з'явилася рота „армії спасіння“ з унтер-офіцером і джаз-бандом на чолі. Погриміла саксофоном, проспівали гидкого гугнявого гімна, де щось говорилося про всемогутнього бога й про нагороду, яку одержують на небі, тощо, розташувалася, як вдома, й посадовила свого проповідника у вагонетку.

Зібрався чималий гурт робітників.

Проповідник кашлянув і почав одноманітно й нудно стару свою історію.

— „Гірська справа користається з благословіння господнього,— сказав цей оченашник.— Слухайте уважно, ви, котрі день і ніч копаєте лопатами чорний вугіль, радієте, як діти, споглядаючи на неосяжній глибині відбитки давно минулих епох на чистому камінні господа бога. Ваша праця схороняє могутність вашого духу й силу душі, і ви з велетенською вдячністю щодня виходите на світ божий з прекрасних таємничих надр, щоб одержати платню за свою шляхетну працю. Пам'ятайте, що сказав славетний Новаліс про шахтаря: „Його праця навчає його невтомного терпіння, не припускаючи, щоб увага розпорошувалася в марних думках. Бідний скромний рудокоп спокійно працює в своїй глибокій відлюдности, віддаль від бунтівничої марноти дня, оживлений тільки допитливістю і любов'ю до світу. Скільки раз я сидів у глибині рудні, побожно розглядаючи при світлі моєї лямпи просте розп'яття... Співи та гра на цитрі — постійні супутники рудокопа, і ніхто не відчуває так

чарівничости музики, як він; музика й танці — істинні радощі рудокопів; вони наче весела молитва; спогад про них і чекання на них полегшує тяжку працю й скорочує довгу самотність“. Так сказав великий учитель Новаліс. Хіба ви не мусите гідно нести на собі вашу шляхетну роботу, співаючи господніх гімнів у далеких глибинах копалень! Так, ви мусите й ви це знаєте! Ви з величезною вдячністю дивитеся на свого гарного чесного господаря, що він дає вам можливість жити, вихвалюючи господа, гордо проносячи свої смолоскипи в сталактитах забоїв. Живіть і співайте, як новорождені немовлятка, полюбіть чисте словесне молоко, щоб від нього порости вам на спасіння. Так сказав св. апостол Петро в першому соборному посланні, розділ II, пакт 2-й. Всі ваші турботи покладіть на Нього, бо Він турбується про вас, розділ V, пакт 7-й. Не пийте брантвайну, пильнуйте, бо ворог ваш, диявол з Москви, ходить, як лев, що ричить, шукаючи кого б ковтнути, розділ V, пакт 8-й. І хто вдіє вам зле, якщо ви будете поборниками доброго, розділ III, пакт 13-й?! Живіть браття, й стережіться, бо були псевдопророки й раніше, то й у вас будуть псевдовчителі, які заведуть каверзні й шкідливі єресі й, відкидаючи господа, що їх викупив,— цим привертають на себе швидку загибель, розділ II, пакт 1-й II соборного послання св. апостола Петра. Браття мої, рудокопи акційного товариства Фрідріх Круп в Есені, — істинно вам говорю...

— Стооп!!!

Натовп ворухнувся. Проповідник байдуже спинився,— очевидно, він звик до таких речей. Біля вагонетки став дужий робітник і, розмахуючи руками перед проповідником, наливаючи кров'ю запалі очі, заревів:

— Гооді!!! Ти знаєш розділи й пакти св. апостола Петра!!! А ти був у копальнях, ти бачив „сталактити в забоях“, ти „копав лопатою“ чорний вугіль, ти бачив, як шахтарі „сидять над розп'яттям господа бога“ й славлять єдиного та родину своїх володарів?!! Ти співав, ти танцював, ти грав на цитрі по 12-тьох годинах пекельної роботи?! Ти радів, як немовлятко, коли копальня залишалася без повітря, заливалася водою, вибухала, горіла, засипалася, вбивала одного по одному з тих, кого ти звеш своїми браттями, гугнявлячи свої гімни?!! Чи багато платить пан Круп тобі й господу богу?!! Хто говорить твоїм ротом? — Круп!!! Хто сидить над нами, хто наш бог? — Круп!!! Де наше росп'яття, яке ми начебто споглядаємо в глибині копалень Крупа,— це ж ми самі!!! Чиї ми, і наші діти, і наши жінки? — Крупа!!! Крупа!!! Круп — копальні й заводи! Круп — пам'ятники Крупові! Круп — робітничі будинки! Круп — їдальні! Круп — кафе! Круп — кіно! Круп — споживче товариство! Круп — шпиталь! Круп — кладовище!!! Круп, Круп, Круп!!! — „Акційне т-во Фрідріх Круп в Есені“!!! „Ливарні Фрідріха Крупа“!!! Людина ламає кістки на заводі Фрідріха Крупа! Людину відвозять до шпиталю Фрідріха

Крупа! Штатний хірург Фрідріха Крупа одріже руку, яка ввесь вік працювала на Фрідріха Крупа! В управі підприємств Фрідріха Крупа перекреслять відповідне прізвище! Споживче товариство Фрідріха Крупа припинить кредит і вирахує заборгованість з останнього розрахунку! Робітничий будинок Фрідріха Крупа викине на вулицю! Людину поховають на кладовищі Фрідріха Крупа!— Ні, мерці прокидаються від божевільної думки, що їх везуть на катафалкові коні, і ха-ха,— коні Крупа!!! Пролетаре, брате, товаришу! — Люба стара Амалія Круп, любий старий Фрідріх Круп, любий старий Альфред Круп, любий старий гомосексуаліст Фрідріх-Альфред Круп, люба фройляйн Берта Круп, любий хороший Круп фон-Болен-унд-Ґальбах!— Вони викидають тебе за борт!!!

Їдь відразу на кладовище Фрідріха Крупа!!!

ЗМІСТ:

Любченко, А. — Буремна путь. Вид. 4. 145 ст., ц 75 коп.

Микитенко, І. — Вуркагани. Вид. 2-ге. 289 ст., ц. 1 крб. 60 коп.

Микитенко, І. — Голуби мира. 255 ст., ц. 1 крб. 65 коп.

Панч, П. — Голубі ешелони. Збірка повістей. 367 стор., ц. 1 крб. 60 коп.

Пилипенко, С. — Тисячі в одиницях. Вид. 2-ге. 236 стор., ц. 1 крб. 20 коп.

Свекла, О. — Надломлені серцем. Повість. 128 стор., ц. 90 коп.

Свекла, О. — Петря Слимак. Роман з молдавського життя 346 стор., ц. 1 крб. 75 коп.

Скляренко С. — Матрос Ісай. Повість. 276 ст., ц. 1 крб. 95 коп.

Слісаренко О. — Непереможні сили. 202 стор., ц. 1 крб. 75 коп.

Смолич, Ю. — По той бік серця. 228 стор., ц. 2 крб. 50 коп.

Хвильовий М. — Твори. т. 1-й, вид. 2-ге. Етюди. 340 стор., ц. 1 крб. 95 коп.

Хвильовий М. — Твори, т. 2-й, вид. 2-ге. Осінь. 344 стор., ц. 2 крб.

Хвильовий М. — Твори, т. 3. 329 ст. ц. 1 крб. 50 коп.

Шиян, А. — Баланда. 220 ст., ц 1 крб. 40 коп.

Шкурупій Г. — Переможець дракона. Вид. 2-ге. 134 стор. ц. 1 крб.

Яковенко Г. — Вербовчани. Вид. 2-ге. 209 ст., ц. 90 коп.

Яковенко Г. — Три елементи. 195 ст., ц. 1 крб. 50 коп.

Замовлення надсилати на такі адреси:

Харків, вул. Першого Травня № 17,
Поштовий відділ ДВОУ.

Київ, вул. Воровського № 29,
Поштовий відділ ДВОУ.

Одеса, вул. Ляссаля № 33 (Пасаж).
Поштовий відділ ДВОУ.

Дніпропетровське,
просп. К. Маркса № 49,
Поштовий відділ ДВОУ.

УКРКНИГОЦЕНТР ДВОУ.

Ціна 50 коп. (Р)

Обкладинка роботи художника
ОЛЕКСАНДРА ВЛИЗЬКА.